

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԹ.

Կ. ՊՈԼԻՍ, ԱՊՐԻԼ 7, 1906

Թ Ի Ի 14

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ

Ճ. Գ. ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ

Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ

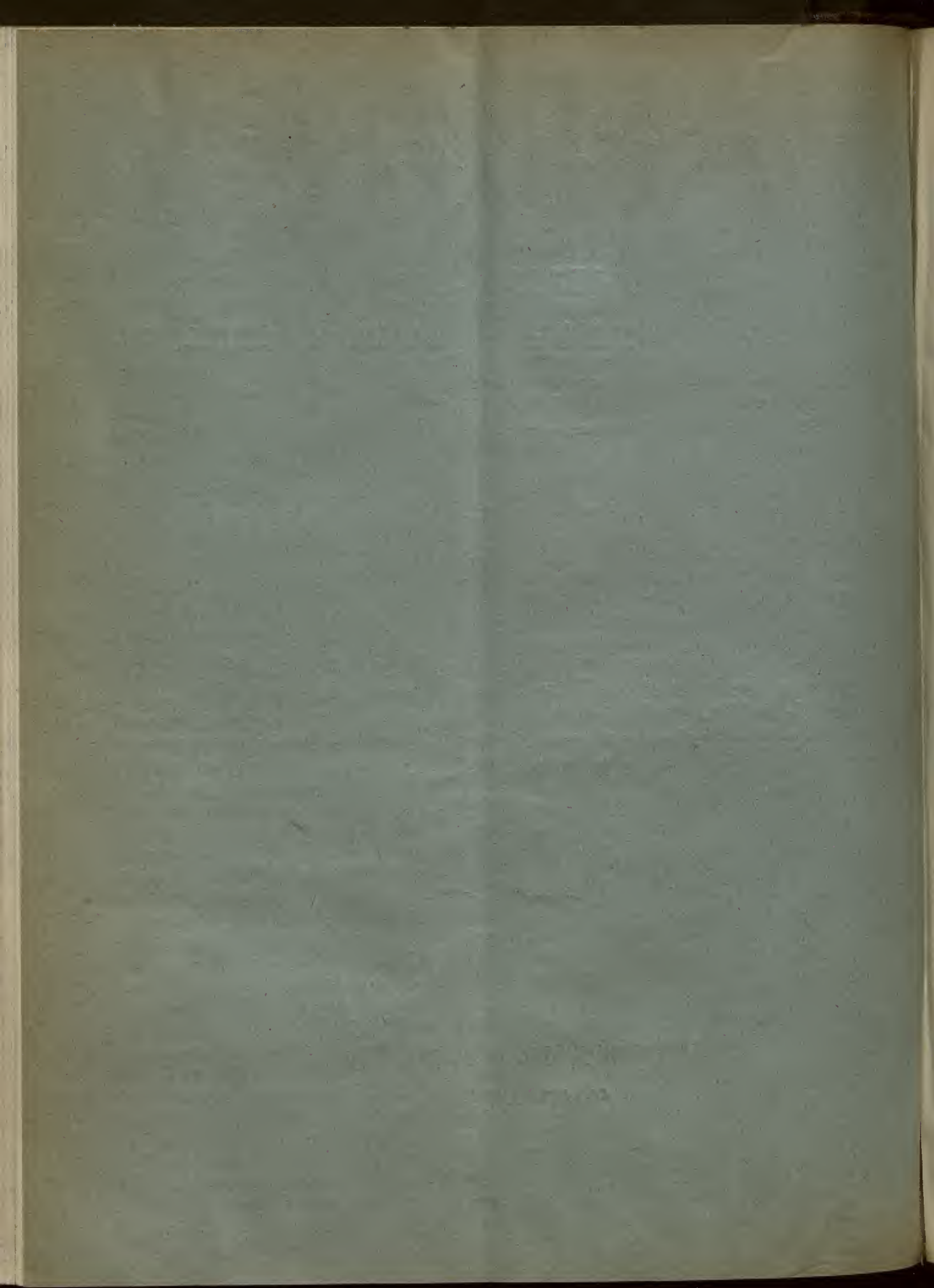
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ԱԻՆՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամեն շաբաթ օր: Տարեկան գինն է մայրաքաղաքիս և գաւառներու համար կանխիկ 30 դանեկան արծաթ, օտար երկիրներու համար 1 1/2 տոլար, կամ 6 շիլին, կամ 7 3/4 Ֆրանք: Մեկ քերքի գինն է 30 փարա: Ամսաքերքին տարեկան գինն է 6 դանեկան ամեն տեղույ համար: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է: Խմբագրութեան և բաժանորդագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Տր. Հ. Ս. Պարնըմ, Ամերիգան Խան, Կ. պոլիս:

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. Յ. ՊՈՅԱՃԵԱՆ

ՖԻՆԱՆՃԸԼԱՐ ԵՕԳՈՒՇՈՒ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԹ.

Կ. ՊՈԼԻՍ, ԱՊՐԻԼ 7, 1906

Թ Ի Ի 14

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ Զ. Գ. ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՍԲԱԳԻՐ Զ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ

ՔՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քրիստոնեությունը եւ դրամ 233. — Ինչ Գիտենք 235. — Մայրերուն 237. — Ճշմարիտ Պատմությունը Մանկա-կան հեռանքի Ազատման Տր. Պարնարտոսի Զեռամբ 238. — Երբորդությունը 241. — Այլեւայլ 243. — Սխալ Ըմբռնումի Մը Դեմ 243. — Կրթությունը եւ կրթի ծառայել 245. — Ուրֆայի Հայ Աւետ. Եկեղեցւոյ Ցիսնամեայ Տարեդարձը 247. — Աղօթք 250. — Թե Ինչպիսի Տրամադրությունով Աղթելու Ենք 250. — Մամային Մանը, Երկա 252. — Գեղեցիկ 252. — Քաղաքական Լուրեր 253:

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԴՐԱՄ

[Խմբագրական]

Դրամը կեանքի անհրաժեշտ պէտքերէն մին է: Վերջուր զայն, եւ ահա կանգ կ'առնեն վաճառա-կանութեան անիւները եւ առեւտրական ամբողջ աշխարհը կը կազմալուծի: Առեւտրական ամէնէն ընդարձակ գործառնութիւնները տեղի կ'ունենան առանց ռոկի, արծաթի եւ դրամատոմոսի գործա-ծութեան: Սակայն պատճառը սա է որ չէք, պար-տաթուղթ, բաժնեթուղթ եւ առեւտրական այլ արժեթղթեր առանց տեղը կը բռնեն եւ իբրեւ դրամ կ'ընդունուին: Թանկագին մետաղները կըր-նան դրամի չվերածուիլ, այլ կ'ընդունուին ինչպէս կ'ըլլար Արրահամի օրով (Ծն. Ի. 16): Կամ ա-նասունի մորթեր կրնան արծաթի տեղ գործած-ուիլ, ինչպէս կ'ըլլար Յոթի օրով (Յոթ. Բ. 4): Կամ հաղուազիւտ խեցիներ կրնան իբրեւ դրամ գոր-ծածուիլ, ինչպէս կ'ըլլայ Խաղաղականի կղզիներէն ոմանց մէջ: Բայց այս ամէնը դրամի զանա-զան տեսակներ են: Վերջապէս անհրաժեշտ է որ տեսակ մը դրամ գտնուի: Եթէ ռոկի եւ արծաթ աներեւութանային աշխարհէն, արժէքի ուրիշ ներ-կայացուցիչներ պիտի փնտռուէին անոնց տեղ:

Սակայն միւս կողմէ դրամի սէրն է որ աշխար-հի անէծք եղող ռճիւններու շատին գործուելուն առիթ կ'ըլլայ: Բանտի խցիկներու մէջ փակուած-ներէ շատեր երբեք պիտի չգործէին այն օպանու-

թիւնները, աւազակութիւնները եւ գողութիւն-ները, որոնք բանտ զրկեցին զիրենք, եթէ դրամի օէրը իրենց մէջ այնքան բուռն չըլլար որ անգիտա-նալ տար իրաւունքի եւ արդարութեան ձայնը: Ըն-տանեկան վէճերու եւ դատերու ամէնէն յորդ աղ-բիւրը դրամի այս նոյն փափաքն է: Առաքելը կ'ըսէ. «Ամէն չարութիւններուն արմատը ար-ծաթօրութիւնն է» Իսկ մեր Տէրն ըսաւ, «Ձէք կրնար ծառայել Աստուծոյ ու մամանայի»:

Ուրեմն դրամ չահին ինչ աչքով նկատուու է Քրիստոնեան: Այս հարցման ուղիղ պատասխան մը գտնելու համար միտք պահելու ենք թէ դրամն ինքնին գէշ բան մը չէ, այլ աղէկ եւ օգտակար բան: Յօդուածագրիս մէկ հօրեղբայրը սաստիկ տենդէ մը ապաքինելու չըջանին մէջ անկողնէն ելաւ եւ կուշտ օւ կուռ կերակուր կերաւ, եւ այդ պատճառով մեռաւ: Պակօթիւնը կերակուրին մէջ չէր, այլ անօր գործածութեան մէջ: Մեր մէկ բարեկամը աղօրիք մը ունէր: Օր մը չատ մօտ գնաց մեքենաներուն եւ մահացու կերպով վիրա-ւորուեցաւ: Աղօրիքն յանցանք չունէր, եւ ուղիղ գործածուելով ընաւ մէկուն յիշատակի: Նոյնպէս կրնայ ըսուիլ դրամի համար: Ինքնին ընաւ մէկուն յիշատակ չառաւ աշխարհի պատմու-թեան սկիզբէն մինչեւ այսօր, եւ տնայաւանի բա-

րիք գործելու միջոց եղաւ : Երբ վնաս կը կրուի, յանցաւորը միշտ մարդն է : Դրամը ծուռ կերպով փնտռուած կամ գործածուած է :

Եւ ոչ միայն չարիք չէ դրամն ինքնին, այլ գրեթէ ամէն ողջ առողջ մարդու պարտքն է դրամ չահել աշխատիլ : Աշխարհը գործակցական ընկերութիւն մ'է, որու մէն մի անդամը նպատակը կը բերէ հանրութեան օգտին : Երկրագործը ուտեօտ կու տայ, դերձակը հագուստ եւ հիւսը բնակարան : Բժիշկը, որ ուրիշներու առողջութիւնը կը խնամէ, ուսուցիչը որ անոնց միտքերը կը մարզէ, եւ կինը որ առտնին հանգիստը կը հոգայ ամուսնին համար եւ կը մեծցնէ աղաքը որոնք ապագային աշխարհի աշխատաւորները պիտի ըլլան, ամէնն ալ նոյնչափ կարեւոր նպատակներ կը մատուցանեն աշխարհի բարօրութեան : Եւ աշխարհ իրաւամբ տեսակ մը նպատակ կ'ապասէ անցնիւր մարդէ : Անգղիացի բանաստեղծ մը կ'ըսէ. «Այն որ շատ կ'ընդունի եւ ոչինչ կու տայ՝ կրնայ երկար տեւել, բայց չապրիւր բնաւ » : Այսինքն անոր գոյութիւնը կեանք կոչուելու արժանի չէ : Մոյլ ըլլալ եւ ուրիշներու բարեբարութեան կախում ունենալ ամօթ է աշխատելու կարող մէկուն համար : Հաւատարիմ աշակերտը դրամ չչահիւր իր աւանդութեան միջոցին, բայց իր ժամանակը ի զուր չվատնէր, ինչպէս հնձողը չվատնէր երբ կը կենայ ու իր մանգաղը կը օրէ : Մին կ'ակնկալէ տրուած այդ ժամանակին պատճառով աւելի ցորեն քաղել օրուան մէջ, միւսն՝ իր կեանքին մէջ աւելի նպատակ աշխարհի բարօրութեան :

Եւ մարդ ինչ ալ տայ այս կերպով՝ դրամական համարժէքի մը համար կու տայ : Ագարակապանը կրնայ իր ցորենին մէկ մասը բուն աղքատներուն տալ ողորմութեամբ, բժիշկն ալ կրնայ երեմն իր արուեստին ծառայութիւնները մատուցանել նոյն կերպով : Սակայն առ հասարակ բարութիւն չէ տալ այնպիսիներու որոնք վճարելու կարողութիւն ունին : Անոնք կը պահեն իրենց պատուոյ զգացումը եւ աշխատասիրութեան անհրաժեշտ խթանն ունին, եթէ հրաւիրուին բանաւոր գին մը վճարել իրենց ընդունածին համար : Եւ եթէ մէկը կարող է իր արտերը շառցնել, իր գործը ընդարձակել, կամ իր մասնաձեւերն մէջ իր հմտութիւնը աւելցնել եւ այս կերպով ուրիշներու օգտին աւելի նպատակ եւ միեւնոյն ժամանակ դրամական աւելի մեծ վարձատրութիւն ստանալ, ա'լ աւելի աղէկ :

Վտանգին աղբիւրը չկայանար դրամին մէջ, որ ինքնին աղէկ բան է, այլ՝ մարդկային բնութեան չահախնդրութեան մէջ : Որովհետեւ դրամը մեր

փափաքներուն գոհացում տալու միջոց է, ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ կը փնտռուի, եւ կը փնտռուի՝ ուրիշներու իրաւունքները չյարգելով անձնասիրաբար : Բարոյապէս՝ կատարեալ ընկերութեան մը մէջ դրամը անխառն օրհնութիւն մը պիտի ըլլար : Չարիք մը պիտի չծագէր անոր արմատէն, եւ ոչ ոք Մամոնային պիտի տար այն ծառայութիւնը զոր արժան է Աստուծոյ մատուցանել : Ուրեմն ինչպէս փնտռելու եւ գործածելու ենք այս ինքնին աղէկ բանը, որպէս զի խուսափինք այն չարիքներէն որոնք յաճախ իրմէ կը ծագին : Մեր կեանքերը կառավարելով հետեւեալ երեք նկատողութիւններով :

1. Բաներ կան դրամէ աւելի արժէքաւոր, եւ սխալ է զանոնք զոհել դրամի համար : Այդ թանկագին բաներէն ոմանք են՝ հաւատարմութիւն եւ պարկեշտութիւն : Ան որ կը օտէ ու կը խաբէ իր շահն աւելցնելու համար՝ կրնայ իր յաջողութեան վրայ օւրախանալ, բայց խաբուած է : Շատեր կան որոնք պիտի խնդան մեր այս խօսքին վրայ, բայց պատճառն այս է որ իրենց բարոյական դաստիարակութիւնը պակասաւոր է : Մարդուն նկարարագիրն աւելի կարեւորութիւն ունի քան անոր գրպանի դրամապանակը : Անոր ոչ միայն ներքին արժանիքը եւ հանրութեան հանդէպ կարեւորութիւնը, այլ եւ Երջանկութիւնը, իր նկարագրէն կախեալ է եւ ոչ իր ստացուածէն : Ան իր հարստութիւնը կրնայ կորսնցնել, բայց ոչինչ կրնայ կողոպտել անոր նկարագրի : Մարդիկ առ հասարակ կը օխալին այս մասին : Հարուստ վաճառականը մեծարուած եւ խնկարկուած է առանց նկատելու թէ ինչ կերպով շահած է իր հարստութիւնը : Սակայն գաղափարի փոփոխման յուսալից նշաններ կան : Ամերիկայի մէջ այն մարդիկ, որոնք անպարկեշտութեամբ շահեր ըրած են, ինչպէս հաստատուեցաւ ապահովագրական ընկերութիւններու վերջին քննութիւններով, խստիւ կը պախարակուին եւ կ'արհամարհուին լաւագոյն թերթերէն :

2. Մենք մեր դրամին եւ մեր բոլոր միւս ինչքերուն աւանդապահներն ենք իրրեւ Աստուծոյ տնտեսները : Ըշմարիտ է այս : Եթէ իրողութիւն է, ամենակարեւոր իրողութիւն է : Եւ մարդ չկրնար ուշադրութեամբ կարգաւ Յիսուս Քրիստոսի առաքինները եւ քարոզները առանց զգալու թէ այսպէս կ'ուսուցուի յստակօրէն : Տաղանդներու, միտքներու եւ մշակներու յանձնուած այգիին առաքիններուն ու վերջին դատաստանին նկարագրութեան մէջ այս է ճշմարտութիւնը, որու շուրջ կը դառնայ ամէն ուրիշ բան : Մենք Աստուծոյ ծառայ

առնենք հենք։ Մեր էութիւնը եւ ամէն ինչ որ ունինք մենք՝ անոր պարգեւներն են։ Ինչպէս զրամատան մը արկղակալը իրաւունք չունի անձնական իր նպատակներուն ծառայեցնելու զրամա, տան զրամը, նմանապէս մենք իրաւունք չունինք մեր զրամը Աստուծոյ կաշքին հակառակ կերպերով գործածելու կամ այնպիսի միջոցներով շահելու՝ որոնք անոր Խօսքին եւ մեր իսկ խիղճերուն վճռով ծուռ են։ Աստուած ամէն իրիկուն չհամարեր զրամը, ինչպէս կ'ընեն առեւտրական շատ տուներ։ Ամէն տարեգլխի չքներ հաշիւները, ինչպէս ընել օովոր են մարդիկ։ Սակայն քննութիւնը պիտի գայ եւ ամէն մանրամասնութիւն խնամով պիտի քննուի։ Եթէ մէկը զրամ շահի գողութեամբ, իր պատիժը կը հասնի երբ օրէնքի պաշտօնեաներուն ձեռքն իյնայ։ Եթէ զրամ շահի անպարկեշտութեամբ, իր պատիժը կրնայ օւշանալ, բայց անխուսափելի է։

3. Ճշմարիտ կեանքը ծառայութեան կեանքն է։ Մարդկային սեռի անդամներուն փոխադարձ առնչութեան տիպարը այն է, զոր առաքեալը կը բացատրէ սա խօսքով. «Սիրով իրարու ծառայութիւն ըրէք» (Գաղ. Ե. 13)։ Այս է տարբերութիւնը երկնից ու երկրի միջեւ։ Հոն ամէնը կը գտնուին ստիպող սիրոյ մը մղման ներքեւ, որ անոնց աշխատիլ կու տայ ընել՝ ինչ որ կրնան՝ որիչներու համար։ Հոս ներդրած եւ անսիրելի անձնասիրութիւնը զմարդիկ կ'առաջնորդէ կորզել ինչ որ կրնան եւ իրենց օգտին համար գործածել։ Փոփոխութիւնը, զոր Աստուած կ'ուզէ մեր մէջ գործել կեանքի դպրոցին փորձառութիւններով եւ իր Հոգիին ազդեցութեամբ, աշխարհային հոգիին երկնային փոխուիւն է, ինչ որ առաքեալը կ'անուանէ հին մարդը մէկզի հանել եւ նորը հագնիլ։

Եթէ այս երեք նկատողութիւնները իրօք կը տիրեն մեր վարքին ու բարքին մէջ, զրամը, որչափ ալ շատ օւնենանք, բնաւ պիտի չլնասէ մեզի։

ԻՆՁ ԳԻՏԵՆՔԻ

Բ

Նախորդ յօդուածով խօսեցանք թէ ինչպէս կը սահմանաւորուի զգայարաններու միջոցաւ մեր ընդունած ծանօթութիւնը։ Բայց մենք այսքան ծանօթութեամբ չենք շատանար։ Միտքը այս ծանօթութիւնները կ'առնէ եւ ինչ ինչ բաղադրութիւններ կը կերտէ։ Ինչպէս որ չրջիկ լուսանկարիչ մը ռզելորութեան միջոցին լուսանկարած բազմաթիւ պատկերները յետոյ իր օննեակին մէջ կարգերու կը բաժնէ, նմանապէս միտքն ալ զգայարաններէ

ընդունած ծանօթութիւնները կը դասակարգէ, եւ անոնցմէ ընդհանուր գաղափարներ կը կազմէ, եւ զանոնք իրարու կապելով նախադասութիւններ կը յօրինէ։ Զոր օրինակ. գիրք, տուն, նարինջ, ծանրութիւն, խնդալ, քալել եւ նմանօրինակ գաղափարներ։ Նաեւ Խնձորը անոյ է, Գէորգ երէկ եկաւ, եւն. նախադասութիւններ։ Բայց առով ալ չենք շատանար։ Կ'աշխատինք այս կերպով դասակարգուած եւ կազմուած մեր ծանօթութիւններէն հանել նոր ծանօթութիւններ։ Այսինքն ծանօթէն անծանօթին կը հասնինք։ Մտքին այս պաշտօնին, այսինքն ընդհանուր գաղափարներ ձեւացնելով եւ նախադասութիւններ կազմելով ծանօթէն անծանօթը հետեւեցնելու գործողութեան, մտածութիւն կ'ըսուի։ Եւ անտարակոյս մեր ծանօթութիւններուն մեծ մասը եւ կարեւորագոյն մասը այս մտածութեան միջոցով կը ստանանք։ Արդարեւ մեր զգայարանները ամէն օր բաց են արտաքին աշխարհին, եւ անկէ նոր նոր բաներ կը սորվինք, եւ օակայն առօնք մեզի միջոցներ են մտածելու։ Եթէ մէկ օրուան կեանքդ եւ կամ սա անցած մէկ ժամու կեանքդ վերստին պատկերացնեալ մտքիդ առջեւ, պիտի տեսնեա որ ծանօթութեանդ մեծագոյն եւ կարեւորագոյն մասը, այսինքն բոլոր տրամաբանական եւ գիտական ծանօթութիւնները, մտածութեան միջոցով կը ստացուին։

Հիմա մտածութեան միջոցով ստացուած ծանօթութիւնները ձեռք առնենք, եւ անոնց պարունակութիւնը եւ սահմանները քննենք։ Մտածութեան ժամանակ զգայարաններու միջոցով ընդունուած յատկութիւններէն (այսինքն հատէն, համէն, գոյնէն, ձայնէն եւն.) աւելի անոնց պատճառին, արդիւնքին, նպատակին, արժէքին, օգտին, եղանակին, նմանութեան, տարբերութեան եւ նման պարագաներուն վրայով կը սորվինք։ Առարկաներու մասին, «Ասոր պատճառն ինչ է», «Օգուտն ինչ է», «Որո՞ւ է ատիկա», «Ի՞նչ է նպատակը», «Ասիկա ի՞նչ կերպով կը շարժի», եւ նման հարցումներ կ'ընենք։ Եւ քանի՜ պատասխան արօւի ասոնց, կ'աւելնայ մեր ծանօթութիւնը։ Օրինակի աղազաւ. եթերը մեր զգայարաններով իմացած չենք եւ չենք կրնար իմանալ։ Բայց լոյսին ճառագայթին վիճակը քննելու առեն եզրակացուցած ենք թէ անոր գոյութիւնը կարելի է այսինչ տեսակ գոյակի մը միջոցով։ Նիւթին մասնիկիկները կամ հիւլէները գործնականապէս զատուած չեն, բայց մտածութեան միջոցով եզրակացուցուած է թէ մեր զգայարաններուն ենթարկուած առարկաները այսինչ տեսակ հիւլէներէ կը բաղկանան։ Տարուան

եղանակներուն նպատակը, ելեկտրականութեան օրէնքները, եւն. մեզի չեն յայտնուիր զգայարաններու միջոցով, այլ՝ զգայարաններու միջոցով մեզի ծանօթ բաներէն կ'եզրակացուն մտածութեամբ:

Նոյնը ճշմարիտ է նաեւ ներքին էութեան այսինքն գիտցող գոյակին համար: Արդարեւ գիտցողին գոյութիւնը տեսանք զգայարաններուն մէջ, եւ թէ կայ գիտցող, զգացող եւ կամեցող ու գիտակից եղող գոյակ մը: Մտածութեան միջոցով ճիշդ արտաքին աշխարհին համար մեր ըրած հարցումները ընելով պատասխաններ կ'ընդունինք, եւ գիտցողին նկատմամբ մեր ծանօթութիւնները կ'ընդարձակենք: Զոր օրինակ. Ինչ է մտային սոյն վիճակներուն պատճառը: Այդ պատճառը ինչ օրէնքներով կը գործէ: Ինչ է յարաբերութիւններու մէջ կը գտնուի: Ինչ է անոր գոյութեան նպատակը, եւն.:

Արդ, հետեւեալն է ինչ որ մտածութեան միջոցով կը օրովինք արտաքին առարկաներուն նկատմամբ, այսինքն թէ արտաքին առարկաները զգայարաններուն եկող ազդեցութիւններուն պատճառն են եւ անջրպետի առնչութեան մէջ են, եւ կարգ մը օրէնքներու եւ կարգ մը ճշմարտութիւններու համաձայն կը շարժին. եւ սա է ինչ որ կը սօրվինք ներքին էութեան, այսինքն գիտցողին, նկատմամբ: Գիտցող, զգացող, կամեցող գիտակցութեան տէր գոյ պատճառ մըն է ատիկա՝ եւ ժամանակի առնչութեան մէջ կը գտնուի, եւ կարգ մը ճշմարտութիւններու համաձայն գոյ է եւ կարգ մը օրէնքներու համեմատ կը գործէ: Դիտէ թէ այս ըսուածին նայելով՝ թէ՛ գիտցողը թէ՛ գիտցուողը, երկուքն ալ, իրեւ պատճառ գոյ են, երկուքին մէջ ալ օրէնքներ եւ կարգ մը ճշմարտութիւններ կան. բայց մէկը անջրպետի եւ միւսը ժամանակի յարաբերութեան մէջ կը գտնուի:

Եւ հիմա սա է կարեւոր հարցումը. Մտածութեան միջոցով ձեռք բերուող այս բաները օւրկէ՛ եւ ինչպէս երեւան եկան: Պէտք է ըսել թէ այս ծանօթութիւնները արտաքին առարկաներէ ներս մեր ուղեղին մէջ կը մտնեն եւ մեր ուղեղը այդ ազդեցութիւններուն ներքեւ կը զգայ այդ բաները, թէ պէտք է մտածել թէ դուրսը չկան այսպիսի բաներ, այլ առոնց ամէնն ալ գիտցող մտքին արտադրած վիճակներն են: Կամ, պէտք է ըսել թէ, ինչպէս որ դրանք եկող ազդեցութիւնները այդ առնչութիւններով կու գան, ներսէն գիտցողն ալ նոյն առնչութիւններով կը գործէ, եւ առոնց երկուքին համաձայնութեամբ մտածութիւնը կա-

րելի կ'ըլլայ: Ասոնց առաջինը չենք կրնար ըսել. վասն զի եթէ ներսը չկայ գոյութիւն մը, դրանք եկողը լոկ ճօճու մը եւ շարժում մըն է: Երկրորդը չկրնար ճշմարիտ ըլլալ, վասն զի եթէ արտաքին աշխարհի վրայ մեր գիտցածը ստոյգ եւ վստահելի չէ, մեր բոլոր գիտցածը երեւակայական եւ անստոյգ կ'ըլլայ: Արդ, անշուշտ երրորդը ստոյգ ըլլալու է: Ասոր հետ մէկտեղ սա ալ, ստոյգ է որ, թէ եւ արտաքին աշխարհը ներքին էութիւնը գիտնալու կ'արթնցնէ, եւ սակայն գիտցողը ներքին էութիւնն է. նաեւ գիտցող գոյութիւնն է մտածութեան միջոցով ստացուած ծանօթութեան բուն հիմը: Այսինքն՝ թէ՛ արտաքին աշխարհը, թէ՛ ներքին աշխարհը, պատճառի, նպատակի, արժէքի, օրէնքի, եւն.ի համեմատ գոյ են, եւ այս երկու աշխարհները, երբ գիտնալու գործողութեան մէջ իրարու կը բախին, միեւնոյն սկզբունքներու համաձայն կը գործեն, եւ յայնժամ ծանօթութիւնը կամ գիտութիւնը թէ՛ կարելի կ'ըլլայ թէ՛ վստահելի:

Եզրակացութիւն.

1. Ինչպէս տեսանք մեր նախորդ յօդուածին մէջ, հոս ալ յայտնի է թէ ծանօթութեան մեր աղբիւրը կամ միջոցը լոկ զգայարաններն են ըսել պատշաճ չկրնար ըլլալ. եւ ի սպառ օրալ է ըսել թէ զգայարաններու միջոցով չընդունուած ծանօթութիւնը ճշմարիտ ծանօթութիւն համարուելու չէ, մասնաւորապէս մտածութեան չընդունակին մէջ: Թէ եւ մտածութեան մէջ միտքը զգայարաններու միջոցով ձեռք բերուած ծանօթութեան վրայ կը գործէ, սակայն արտաքին եւ ներքին գոյակներու վերաբերեալ այնպիսի սկզբունքներ երեւան կու գան որ անոնք ոչ թէ զգայարաններով այլ ուղղակի գիտցող մտքին միջոցով կը գիտցուին:

2. Այն զաղափարը թէ «Միայն նիւթական տիեզերք կայ, եւ հոգեղէն գոյութիւն չկայ, եւ գիտնալը ուղեղին մէկ արդիւնքն է» ըսողները կը ժխտէ եւ կ'ուրանայ մտածութեան մէջի ծանօթութիւնը: Ինչպէս որ ապահով ենք թէ մտածութեան մէջ գոյութիւն ունեցող հօտի, գոյնի, համի, եւն.ի պատճառ իրեր կան դուրսը, նմանապէս վստահ ենք թէ կայ գոյութիւն մը որ կը գտնուի եւ պատճառ է գիտնալու, զգալու եւ կամ մեղու: Գիտենք նաեւ թէ առոնց երկուքը իրարու նման են ինչ ինչ կողմանէ, այսինքն՝ երկուքն ալ պատճառի եւ արդիւնքի, քանակի եւ որակի սկզբունքներուն համեմատ գոյ են: Բայց մեզի ո՞վ կ'ըսէ թէ գիտցողը ճիշդ գիտցուածին տեսակէն է, այսինքն նիւթական է: Իրաւունք չունինք այս-

պիտի եղբակցութիւն մը հանելու: Մտածութեան մէջ գիտենք թէ գիտցող գոյակը գիտակցութեան տէր է, բայց չենք գիտեր թէ գիտցողը գիտակցութիւն ունի: Եւ եթէ ստիպուինք միտքը եւ նիւթը համասեռ նկատել, աւելի բանաւոր բան մը ըրած կ'ըլլանք, եթէ նիւթը մտքի մակարդակին բարձրացնենք քան միտքը նիւթի մակարդակին իջեցնենք: Բայց օտիպուած չենք այսպէս ընել: Ճշմարիտ գիրքը օտ է. նիւթը եւ միտքը իրարու նման եւ յարմար են, եւ օտակայն ասոնց իւրաքանչիւրը իր մասնաւոր յատկութիւններն ունի. եւ միտքը անշուշտ գերադաս է նիւթէն. եւ մտածութիւնը չկրնար նիւթական եղող ուղեղին գործը կամ արդիւնքն ըլլալ:

Բայց ծանօթութիւնը կամ գիտութիւնը մտածութիւնով չլինար:

ՅԱՅԻՔ Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ

(Միտիւ Տար, Թաւա)

3.

Սիրելի քոյրեր, ես եւ դուք այգեպան ենք. բայց մինակ չենք, մեծ այգեպան մը եւս ունինք: Գանգի Պօղոս կ'ըսէ, «Աստուծոյ գործակից» ենք: Նաեւ գրուած է. «Հայրս այգիին տէրն է»: Արդ, ձեր այգիին օրթերն ինչպէս են: Դուք ձգուած ու չորցած, ու մարդիկ զանոնք ժողովելով կրակը կը նետեն ու կ'այրեն (Յով. ԺԵ. 6) թէ Սաղմոսերգունքն ըսածին պէս «Օրթութեան աստեան ալ պտուղ պիտի տան, պարարտ ու կանանչ պիտի մնան» (Սաղ. ԴԲ. 14):

Երբ մեզի զաւակ մը ծնի, Մանուէի պէս խնդրենք Աստուծոյ, «Կ'աղաչեմ, ով Տէր, Աստուծոյ մարդը՝ որ դուն խրկեցիր, մեզի գայ, ու սորվեցնէ»: «Տղուն պէտք եղածը ինչ է»: Դատ. ԺԳ. 8, 12:

1. Երբ պիտի օկօնք այս տղան կրթել, ինչպէս առաւօտուն կանուխ կ'երթանք նայիլ թէ որթերը բողբոջած եւ ծաղիկ բացած են, սկսինք տղան կրթել երբ դեռ մեր գիրկն է: Շատ անգամ խելացութիւն կը սեպեմ տղուն դաս մը տալու համար թոյլ տալ որ լայ. Շատ անգամ օտիպուած եմ մանկիկս յանդիմանել: Բայց գիտէ՞ք թէ որքան մայրեր կ'ըսեն. «Վախ, տղան կուլայ, մի թողուր», եւ այս պատճառով մանկիկը չարանալ կը վարժուի: Երբեմն մայրը կ'ըսէ, «Մանկիկը տալուին շատ փօքր է, չկրնար բան սորվիլ»: Մեծ փախ է այս: Կրնայ սորվիլ եւ պէտք է որ սորվի:

Երբ պղտիկ տղան բան մը կը գողնայ կամ մէկուն կը զարնէ, շատ մայրեր կը խնդան իբր թէ

շատ զուարճալի բան մը ըրած ըլլայ: Իսկ երբ տղան կը մեծնայ եւ կը շարունակէ գողնալ եւ ասոր անոր զարնել, մայրն այլեւս չխորհիր թէ զուարճալի բան կ'ընէ եւ կը յանդիմանէ զայն: Ինչո՞ւ տղան կը շարունակէ գողնալ եւ ասոր անոր զարնել: Անոր համար որ երբ մայրը կը խնդայ՝ տղան կը կարծէ թէ բրածը ուղիղ է եւ կը շարունակէ նոյն բանը: Սիրելի մայրեր, խնդալով մեր զաւակներուն կը սորվեցնենք շատ գէշ սովորութիւններ, որոնց յաղթելու համար տարիներ հարկ կ'ըլլան:

2. Կրթելէ երբ պիտի դադրինք: Երբեք պիտի չդադրինք: Եօայի կ'ըսէ. «Ով Տէր, ես ցորեկը միշտ իմ գիտանոցիս մէջը կը կայնիմ, ու բոլոր գիշերը իմ պահպանութեանս տեղը կը կենամ» (Ես. ԻԱ. 8): Ըսել է թէ մեր տուններուն օրթերը միշտ պահպանութեան կարօտ են: Դիշեր եւ ցերեկ պիտի հսկենք, բնաւ պիտի չթողունք: «Ով հանգիստ կնիկներ, դողացէք, ով անհոգ կնիկներ, խռովութեան մէջ ինկէք» (Ես. ԼԲ. 11): Երբ օրթ կը անկեմ այգիիս մէջ, առատ աղբ կը դնեմ անոնց շուրջ, որպէս զի մեծնան եւ զօրաւոր ըլլան: Ուրեմն ինչ տեսակ առատ հող զիգելու ենք մեր օրթերուն շուրջ: Դուն անձամբ Աստուծոյ տան մէջ տնկուած աղէկ ու զօրաւոր օրթ ես: Պտուղ կու տամ, միշտ պարարտ ու կանանչ ես (Սաղ. ԴԲ. 14): Եթէ օռւտ կը խօսիս, կը բարկանաս, անձնական շահը կը փնտռես ու թոյլ ես, կրթութիւնդ ինչ օգուտ ունի քեզի: Զաւակներդ խօսքիդ չեն հետեւիր, այլ՝ օրինակիդ: Թերեւս կը պատրուակես թէ դուն չես գիտեր զաւակներդ կրթել: Ու չաղբութեամբ կարգա Մատ. ԺԱ. 23 համարը: Եթէ զՅիսուս իբրեւ ուսուցիչ ընդունին բառին կայտարեալ իմաստով, այն ատեն կրնաս սորվիլ: Որչափ ալ աղքատ ըլլաս, կրնաս լաւ մայր մը ըլլալ: Աշխարհի վրայ օրչափ աղքատ բայց բարի մայրեր եղած են: Եթէ կարգալ չգիտնաս անգամ, դարձեալ կրնաս աղէկ մայր մը ըլլալ, պայմանով որ միշտ Յիսուսի առջեւ ծնրադրես եւ փափաքիս անկէ սորվիլ:

Դեռ ինչ տեսակ հող կրնանք դնել մեր օրթերուն շուրջ: Թալասցի ծնողներու կ'աշխատիմ հասկցնել որ իրենց զաւակներուն Սբ. Դիւք եւ ուրիշ գիրքեր կարդան: Տբ. Տատ չաբաթը երկու ժամ պատմութիւն կը կարգայ իր զաւակներուն եւ ասոր այնչափ կարեւորութիւն կու տայ որչափ պիտի տար վիրաբուժական կամ հոգեւոր ուսէ գործի: Եթէ կ'ուզենք մեր զաւակները ազատել, պէտք է որ մեր սիրտներուն մէջ Աստուածային

սէր կրենք: Այն Աստուածային սէրը կը պահանջէ որ մեր զաւակներուն համար զուարճալի բաներ ընենք, անոնց հետ երգենք, անոնց խրատ տանք, վերջապէս տան երջանկութեան համար ամէն կարելին ի գործ դնենք: Երբ մեր որթերուն վրայ վտիտ ու տկար ոտ մը տեսնենք, անմիջապէս կը կտրենք կը նետենք, վասն զի գիտենք թէ բռն կ'ըլլայ որթին: Անհկա ճիւղերը յօտոցով պիտի կտրէ, եւ ուռերը պիտի փրցնէ, նետէ» (Ես. ԺԷ. 5): Մեր տուններուն մէջ մեր որթերուն տկար ու վտիտ ոտները նետելու ենք: Այսինքն երբ մեր զաւակներուն վրայ յանցանք տեսնենք, վարանելու չենք զանոնք յանդիմանել: «Եւ զեռ անհկա իր պաշտօնը չօկսած՝ Յովնաննէս առաջուց Իսրայէլի բոլոր ժողովուրդին ապախարութեան մկրտութիւնը քարոզեց» (Գոր. ԺԴ. 24):

Աստուածային սէրը մեզի պիտի ըսէ, «Յանդիմանէ, բայց սիրով եւ ոչ բարկութեամբ»: Սակայն միւս կողմէ Սատանան օսպէս կը մրմնջէ. «Մի յանդիմաներ, եթէ յանդիմանես, չես սիրեր զաւակը»: Սատանային առանց ականջ կախելու՝ սիրով ու խելացութեամբ յանդիմանէ զայն: Այն ժամանակ որթերդ գեղեցկապէս պիտի մեծնան ու զօրանան: Եթէ յանդիմանելէ ետ կենանք, մեր այգիին վիճակն հետեւեալը չ'ըլլար արդեօք. «Ծոյլ մարդուն արտին քովէն ու պակասամիտ մարդուն այգիին քովէն անցայ. եւ ահա ամէնուն մէջը փուշեր բուսեր էին, ու անոնց երեսը եղինճներ ծածկեր էին» (Առակ. ԻԴ. 30):

**ՃՇՄԱՐԻՏ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ԱՋԱՏՄԱՆ
ՏՐ. ՊԱՐՆԱՐԱՐՈՒ ԶԵՆՈՒՄԸ**

2.

Գիշեր մը, Նոյի ցուրտ մութ գիշեր մը, Տր. Պարնարոս, Լոնտոնի ժառանգազարկ տղայոց բաւրի պահապանը, փողոցներն ինկաւ, որպէս զի Բարի Հովուին հօտին կորսուած գառնակները որօայ, փնտռէ մինչեւ օր գտնէ զանոնք, եւ բուն Բարի Հովուին ուրախութեան ճաշակն առնելով գրկէ ու տուն աանի: Իր ուրախութիւնը յաջողութեան այն հրճուանքն զգալ էր, որ «կորսուածը» կամ մոլորածը գտնելէն կը ըլլար: Իրեն կ'ընկերանար ուղեցոյց տղեկ մը, որ իր անձնական փորձառութեամբ ցաւալիօրէն շատ տեղեակ էր այն կողմերու ամէն որջերուն եւ թաքստոցներուն: Խուզարկութեան դաշտը Սէնթ Լիւք թաղն էր, որ արդէն ծանօթ է մեր ընթերցողներուն: Խնամով հետազոտելի բուն մասն էր ցած ընակա-

րաններու այն ժահանգտ շրջանակը, որ «Ոսկեփողոց» քաղցրալուր անունը կը կրէր: Տր. Պարնարոսի փոխանորդներն ալ դուրս ինկած էին այն գիշեր: Շատ տղայոց խօսակցաւ, եւ եթէ ասոնք գործածէին պատուարանները մտնելու համար իրենց տրուած հրաւիրատուները, թշուառութեան ճիրաններէն ցմահ աղատուելու բախտը պիտի ունենային:

Կէսգիշերէն ետքը Տր. Պարնարոս եւ իր ուղեցոյցը Հաթուոթըր Գորթ հասան եւ օկսան տունները պրպտել ամենայն զգուշութեամբ: Հոն ամէն տուն մաս մաս վարձու կը տրուէր ամէնէն աղտոտ ու հօտած վիճակի մէջ, եւ աղտեղութեամբ ու գարշահոտութեամբ լեցուն նրբանցներն ու սանդուխներն անգամ գիշերը իրբեւ ննջարան եւ ցերեկը իրբեւ ծուլարան կը ծառայէին դատարկապորտներու: Այդ նրբանցներուն եւ օանդուխներուն մէջ աւելի դիւրին էր փողոցի վայրի ու անխնամ տղաքը բռնել քան դուրսը, ուր անհամար թաքստոցներ եւ փախուստի ճամբաներ կան ամէն կողմ: Խարխուլ չէնքերով եւ անյայտ թաքստոցներով լեցուն այդ շրջանակին մէջ մի անգամ ժամանակ տուէք փողոցի թափառալը՛լիկ տղոց, եւ ահա զանոնք բռնելու ձեռնարկը յուսահատութիւն կը պատճառէ ձեզի, եթէ չուզեն բռնուիլ: Տր. Պարնարոս եւ իր աշխատող պատիկ ուղեցոյցը որչափ զթալից նօյնչափ ալ դժնդակ խուզարկութեան մը ձեռնարկած էին:

Այդ գիշեր ժամը (Ը. Ե.) երկուքի տանները հասած էին Հաթուոթըր Գորթ: Ողորմելի անակներուն փողոցի դռները բնաւ չէին դոցուեր գիշերը, վասն զի հասարակաց սեփականութիւն էին բոլոր վարձակալներուն համար(*): Մեր խուզարկուները դռներէն մին հրելով իրենց գործը օկսան լապտեր մը շատ ցած բռնելով: Ընդ հուպ քնացողներ գտան նրբանցներուն եւ սանդուխներուն վրայ պառկած կամ կծկտած: Ասոնք դժբաղդներ են, որոնք կարող չեն եղած երկու դահ. վճարել գիշերուան մը անկողնի համար: Եթէ կարող ըլլային, հոս չէին գտնուեր: Գիշերուան անկողնի հողը թէեւ սոսկալի բան է հասարակ զգայուն մարդու մը համար, սակայն մեր ընկեր արարածներէն այս կարգի տղոց, կիներու եւ այրերու համար կը ներկայացնէ օանդուխներու եւ նրբանցներու գլխի հարթ անդատակները գիշերային իրբեւ միակ հանգստավայրը, որու կը ցանկան հազարաւոր մարդիկ, եւ զոր այս ու այսպիսի տեղերու

(*) Հիմա Ոսկեփողոցի գոհներէն շատեր մաքրուած են եւ մեծ մթերանոցներ կառուցուած են:

անբախտ պատուարանէն քիչ մը վեր կը համարին :

Տր. Պարնարտօի ազատարարական գիշերային այս արշաւանքին յատակագիծն էր տան մը դռնը բանալ եւ անոր քով կենայտով ցական լապտերին լոյսը ցրւացնել ներքին անցքին վրայ, մինչ իր փոքրիկ խուզարկուն գաղտագողի ներս կը սպըրդէր : Քիչ անգամ կը պատահէր որ գտնուած քնացողները ոեւէ զիտողութեան առիթ ընծայէին սոն խուզարկուն : Բայց ակներեւ է թէ մասնաւոր խուժք մը շարժեց անոր օրտաք, վասն զի դէպ ի դուռը վերադառնալու միջոցին գոչեց . «Ձօ՛րս հոգի կայ հոն, տէր, ա՛նէն ալ չէն» :

Իսկոյն պզտիկ խուզարկուն խնդրեց բժշկէն որ բակին աւելի խորը երթայ իր հետ : Տր. Պարնարտօ գնաց, որպէս զի իր ուղեցոյցին շահեկան գիւտը տեսնէ, անցքի մը անդիւր ծայրը ցից սանդուխի մը անկիւնը իրարու վրայ կծկուած անաքրուններ : Լոյսը այն կէտին ուղղելով տեսաւ նախ ցնցոտիներու ծրարի նմանող բան մը այն անկիւնը : Սակայն փորձառարար օտրված էր թէ այս, ինչպէս եւ ուրիշ բաներու մէջ, երեւոյթները կը խաբեն մարդը : Ծոռացաւ այն դարչանոտ ծրարին վրայ եւ ահա մանկան մը նիհար թեւին դպաւ : Բարեբախտաբար խոր քունի մէջ էր ան : Մեղմով ոտքի հանելով տղան առաւ տարաւ դուռ : Տղան դեռ կէս քուն կէս արթուն «Տասներեք տարեկան եմ, տասներեք տարեկան եմ», ըսաւ, եւ դարձեալ պառկելու ճիգեր թափեց : «Տասներեք տարեկան եմ, տէր . ծուռ բան մը չեմ ըրած» : Այս խօսքերուն նշանակութիւնը սա է թէ պզտիկը լսած էր որ տասներեք տարեկանէ վար տղաք պարտաւորիչ կրթութեան ենթակայ են : Տղան կարծեց թէ ոստիկանութեան կամ ուսումնական խորհուրդի ձեռնիչը վերջապէս ձեռք անցուցած էր զինք, այսինքն օրէնքի այն պաշտօնեաները՝ որոնց ուրուականները կը տեսնէր նոյն իսկ իր երազներուն մէջ : Անակնկալ այցելուն չէր կրնար դիւրաւ հեռացուիլ, վասն զի պզտիկը լապտերին լոյսին տակ փոխանակ տասներեքի տասներմէկ տարեկանէ աւելի չեր երեւեր : Անոր կերպարանքը յետին ծայր խղճալի էր : Զգեստին քանի մը օղորմելի կտորները անոր մարմինն վրայ կապուած էին : Ոչ կօշիկ ունէր, ոչ գուլպայ, եւ անթոթութիւնը կը շողար աչքերէն : Ետ ետ երթալով գնաց անկիւնն ապաստանեցաւ, եւ զինք դուռս հանելու ամէն փորձի զիմազրեց համարձակ, ու վայրագօրէն բողբոջեց որպէս զի չխառնուին իրեն : «Զգեցէք, ձգեցէք ինծի, ինչ կ'ուզէք իղմէ : Ես ինչ ըրեր եմ, ինչ բան ունիք գիշերուան աս ժամուն զիս անհանգիստ ընելու» : Սակայն Տր.ին

պզտիկ առաջնորդը փութով ըսաւ անոր ականջին . «Անոր ետեւը նայէ, տէր, չ'ուտ, չ'ուտ» : Եւ ահա ցնցոտիներու ուրիշ պզտիկ ծրար մը տեսաւ : Այդ ալ ուրիշ տղեկ մ'էր երկու երեք տարու աւելի փոքր : Մեծը, տեսնելով թէ իմացուեցաւ ինչ որ կ'աշխատէր ծածկել, տեղի տուաւ եւ երթալու յօժարութիւն յայտնեց, բայց խնդրեց որ ոստիկանութեան շտանձնուի եւ պնդեց թէ «Իրենք ծուռ բան մը չէին ըներ, միայն կը քնանային» :

Այս երկու կիսամերկ եւ քովալուկ տղեկները, մին ինք եւ միւսը տասներմէկ տարեկան, բոլորովին անտէրունչ էին, աշխարհի մէջ ուրիշ ազգական չունենալով բաց ի երէց եղբորմէ մը, որ գող էր ու բանտարկեալ : Այդ պարոնը իր ստորին նպատակներուն ծառայեցուցած էր այս երկու փոքր եղբայրները : Իր անգութ ու ամբաւորիշ հրամանները կատարել օտրված էր զանոնք օպառնալիքով : Իր չար ու օղորմելի շահատակութիւններուն մէջ իր հետ թափառած էին ասոնք մինչեւ որ օր մը անոր բռնութենէն ձողաբերու համար առտուն շատ կանուխ գաղտագողի փախած էին Պրայթընի մէջ օտարակներու խոհանոցէ մը եւ մինչեւ Լոնտոն եկած՝ քալելով : Հոն անօթի մնացած եւ երեւակայելի ամէն թշուառութիւն կրած էին : Մաւրացած էին պատեհ առիթներով եւ, երբ ուրիշ ամէն միջոցներ ի դերեւ էին ելած, իրենց օտարիկ անօթութիւնը անցնել փորձած էին փողոցները նետուած աղբիւսներու միջոցով : Վարձու անկողնի մէջ պառկած էին, երբ փոխարէնը վճարելու չափ պղինձ դրամ չհասած էին, եւ երբ այդ բախտը չէին ունեցած՝ երկուքը մէկտեղ կծկուած էին ոեւէ անկիւնի մէջ զոր կրցած էին ձեռք ձգել :

Այդ երկու պզտիկ եղբայրները Սթէֆնիի պատուարանը տանելու միջոցին Տր.ը շուտ իմացաւ թէ ոչ մէկ բանէ կը վախնային այնչափ օրչափ իրենց եղբորը ձեռքն իյնալու վտանգէն : Ամէնէն սառտիկ օարսափը կը նկարուէր անոնց դէմքին վրայ, երբ կը մտածէին թէ կրնային օր մը դարձեալ անոր ազդեցութեան տակ իյնալ : Մեծ տղուն անունն Արթըր էր : Ան ալ իր պզտիկ եղբայրը Պոպի կ'անուանէր : Երկուքն ալ կ'ըսէին թէ, ինչ ալ ըլլայ, հեռու գտնուելու են իրենց մեծ եղբորմէն : Ծուռով ցոյց տուաւ Արթըր թէ ազնիւ տղայ էր ինք, Պատուարանին մէջ ամէն ոք կը հիանար այն անշահախնդրութեան վրայ որով կը պաշտպանէր իր պզտիկ եղբայրը : Այդ պաշտպանութիւնը չօկտաւ այն ժամանակ երբ իրենք պատուարանն ընդունուեցան : Կամաց կամաց ի-

մացուեցաւ թէ Արթւրը էր որ փողոցին մէջ կը մուրար. ու կը մաքառէր այս երկուքին գոյութիւնը պահպանելու համար: Պզտիկ Պոպի ազատ կը մնար այդ ծանր պայքարին մասնակցելու պարտականութենէն: Եթէ կերակուր տրուէր անոնց, Արթւրը միշտ կը նայէր որ պզտիկ Պոպի լաւագոյն մասերն առնէ, եւ կը թողուր որ ուզածին չափ առնէ: Իսկ ինք մնացածով կը գոհանար: Եթէ մէկը հագուեալ տար անոնց, ամէնէն աղէկը միշտ պզտիկին կ'երթար որպէս զի կոկիկ ու տաքուկ պահուի, հոգ չէր թէ մեծին կարօտութիւնը ո՞րչափ օսատիկ է:

Ասոնց ազատման այդ գիշերը, երբ Տր. Պարնարացո ապահով իր պատսպարանը տարաւ զանոնք, կէսգիշերը չորս ժամ անցած էր: Հոն իր առաջին գործն եղաւ տաք կերակուր տալէ ետեւ զանոնք պառկեցնել: Ասոնց փոխուելու մտան նոսրեկներու յատուկ սենեակին հին անկողիններուն մէջ եւ թոյլ տրուեցաւ որ քնանան որչափ կրնան: Յաջորդ օրը մինչեւ կէսօր չարթնցան, եւ երբ արթնցան, յոյսի, սիրոյ եւ պատեհութեան նօր կեանք մը գտան իրենց տոջեւ: Նախ տեղի ունեցաւ անխուսափելի լոգանքը եւ կատարեալ մաքրութեան գործը, ապա ուրքէ մինչեւ զուլի մաքուր ու տաքցնող հագուստով զգեստաւորուեց, որ նոր զգացողութիւն մը հաղորդեց պզտիկներուն: Ապա տեղի ունեցաւ անոնց պաշտօնական ընդունելութիւնը հիւրընկալ սիրոյ այն պատսպարանին երջանիկ բնակիչներուն մէջ:

Երկու տարի անցուցին այս երջանիկ պատճապարանին, ու կրթարանին մէջ: Արթւրը այդ միջոցին, հակառակ իր ծագման եւ կեանքի աննախանձելի փորձառութիւններուն, մտային ուշադրաւ յատկութիւններ ի յայտ բերաւ, այսինքն բնութեան ճոխ պարզեւներ: Արագ արագ սորվեցաւ դպրոցին մէջ աւանդուած նախնական ուսումները եւ աւելի յառաջդիմելու հակում ցոյց տուաւ: Պզտիկ Պոպի հաղիւ կը հաւատարէր անոր, բայց շատ սիրելի տղայ էր: «Անոր աղուոր, անմեղունակ դէմքը, չարածճի աչքերը, կլորիկ այտերը եւ փոսիկները՝ դիտողին հաճոյք կը պատճառէին», կը զրէ իր ազատարարը, Տր. Պարնարո: Պաշտպանի բարի ազդեցութիւն մը — պահապան հրեշտակի մը ողին — Աստուծոյ Հօգիին կանխաժաման շնորհքը — անարատ պահած էին անոր դէմքին անմեղութիւնը ստամբակներու օրջին կամ գողերու խռանոցին դմադակ, չար եւ դիւակաւն ու աւերիչ ազդեցութիւններուն մէջտեղ: Հրճուաւ, որից էր տղաքը դիտել մինչ անկաշկանդ կը կոյտ-

ռէին խաղալարերուն մէջ: Այս հաստատութիւններուն հիմնադիրը ո՞րքան յաճախ զեղուն ցընծութեամբ համակուած ըլլալու է այս տեսարանը բաղդատելով Հաթուրթըր Բորթի այն տեսարանին հետ, ուր առաջին անգամ գտաւ զանոնք:

Սակայն օր մը յանկարծ խռովիչ փոփոխութիւն մը կրեց տեսարանը: Արթւրը Տր. Պարնարոսի քով վազեց սարսափահար, տագոյն եւ ճակատը քրտինքով ողողուած, ու բաւա թէ հարկ է որ ինք եւ պզտիկ Պոպի անմիջապէս մեկնին: Երկուքն ալ շատ շնորհակալ են այն բոլոր բարի հոգածութեան համար զոր վայելեցին, բայց հիմա հարկ է որ իրենց թոյլ տրուի մեկնիլ անմիջապէս: Այս անակնկալ երկիւղը եւ սարսափը անձկութեամբ լեցուցին անոնց բարեկամները, մինչեւ որ պատճառը հասկցան: Խեղճ տղաքը լսեւ էին թէ երէկ կամ առջի օր անշնորհ եւ սարսափելի կերպարանքով երկտասարդ մը երեւցած էր փողոցին զուլիսը եւ տրուած նկարագրութիւնը Արթւրի եւ Պոպի մեծ եղբօրը կերպարանքին կը համապատասխանէր: Ոչ ոք զիտցաւ երբեք թէ երեւցողը ասոնց եղբայրն էր թէ սխալմամբ դող ելան անոնք: Սակայն եւ այնպէս այդ սարսափելի լուրը սաստիկ խռովեց այն երկու պզտիկները: Հարկաւ Տր. Պարնարոս պէտք եղածն ընել որպէս զի երկու գոտիք այն մեծ եղբայրը ձեռք չձգէր այս պզտիկները, եթէ արդարեւ կաշխատէր այդ նպատակով: Պատուիրութեամբ որ դուռ, պատուհան կամ փողոց չեւան ժամանակ մը, եւ ամէն ինչ պիտի անցնէր:

«Շատ երախտապարտ եմ ձեզի, տէր: Օգուտ չունի, ա՛լ չեմ կրնար կենալ եւ երջանիկ ըլլալ» ըսաւ տղան հեկեկալով եւ լալով: «Եղբք բարի եւ աղնիւ բարեկամ մը եղաք ինձի, անմահ բարեկամ մը: Բայց եթէ չար Պիլ, ինչպէս կը կոչէին իրենց մեծ եղբայրը, մէյ մը գտնէ զիս ու պզտիկ Պոպին, իրեն պէս պիտի չարացնէ մեզ, եւ հիմա կ'ընտրեմ աւելի անօթի մեռնիլ քան գողութիւն ընել:»

Այս խօսքերը իրենց ականբեւ անկեղծութեամբ եւ բարոյական այն բարձր ու ամուր նպատակով զոր կ'արտայայտէին՝ չարժեցին Տր. ին սիրտը: Այն բարեբաւարիկ «զուգադիպութիւններէն» միով, որոնց կը սիրեն օմանք թերեւս այդ անունն ընծայել եւ որոնք սակայն նկատուելու են աղօթքի պատասխանող նախախնամական տնօրինութիւններ, Տր. Պարնարոս կրցաւ պայծառ լոյս մը նշմարել այս դժբախտ տղոց խաղաղ հորիզոնը մթագնել սպառնացող յանկարծական այս ամպին մէջ:

Դեռ նախորդ օրը տեղակցութիւն մը ունեցած էր ֆանատացիի մը հետ, որ ըսաւ թէ պատրաստ է հոգալ ոեւէ տղաք զորոնք Տր. իրեն վտարի, եւ իր կրցածն սնոնց համար ընել ֆանատայի մէջ։ Անմիջապէս բան մը խորհեցաւ, որով Արթըրը եւ Պոպի կրնային առ յաւէտ ազատիլ իրենց չար եղբորմէն եւ այլեւս փողոցները անօթի ու ծառաւ, անտուն եւ անպաշտպան թափառելու վտանգին չենթարկուիլ։ Կ'երթային արդեօք։ Երբ Արթըրի քացատրուեցաւ թէ ինչեր պահուած են իրեն եւ Պոպիի համար, ուրախութենէն եւ շնորհակալութենէն լացաւ եւ Տր. ին սննեակէն մեկնելու պահուն համբուրեց անոր ձեռքը։

Յիշալ ֆանատացիին հետ գոհացուցիչ կարգադրութիւններ եղան եւ պայմանագրութիւնը փութով կնքուեցաւ։ Տր. Պարնարտո անձամբ տղաքը Լիվըրփուլ տարաւ, ուրկէ նաեւ Մոնթրիլ զացին։ Յամաք ելլելէ անմիջապէս ետեւ երկուքն ալ բարեկեցիկ ագարակապանի մը որդեգիր եղան, որ զաւակ չունէր եւ անոր մեծ գոհունակութիւն պատճառեցին։

Ժամանակ մը ետքը Տր. Պարնարտո նամակ ընդունեցաւ Արթըրէ։ Ահաւասիկ անոր մէկ հատուածը. «Շատ երջանիկ ենք հոս։ Հայր եւ մայր շատ կը օրհնեն մեզ եւ կ'ըսեն թէ երբեք զատուելու չենք իրենցմէ։ Հիմա կրնամ ձիակ մը նստիլ եւ ամէն օր ես առանձին կ'երթամ դպրոց։ Մայրս կ'ըսէ թէ Պոպի դեռ ժամանակ մը երթալու չէ։ Ձեզ, օրիելի տէր, չենք մոռնար, նաեւ այն մեծ բարերարութիւնը զոր մեզի ըրի՛ք՝ երբ այնքան թշուառ ու աղքատ էինք։»

Նոր ու լաւագոյն կեանք մը բացուեցաւ արդարեւ երբեմնի այս անտէրունչներուն առջեւ։ Հինգ տարիներ եւս անցան եւ այդ միջոցին ազատարարական նմանօրինակ շատ գործեր կատարուեցան։ Եւ ահա այդ տղայոց վրայ աւելի ուրախարար լուրեր հասան Սթէվինի, մանաւանդ Արթըրի վրայ, որ սապէս կը գրէ. «Կարծեմ պիտի զարմանաք այս նամակս կարդալով։ Մը. Հուլիսի անցեալ տարուան լաւագոյն մրցանակները ես առի։ Հայրս եւ ան մէկտեղ խօսակցեցան եւ կը հարցնեն թէ կ'ուզե՞մ համալսարան երթալ։... Նոյն իրիկունը մայրս սննեակ եկաւ եւ լալով ըսաւ թէ կը յուսար որ Տէրն ինձի պիտի առաջնորդէ։ Ես ալ ըսի թէ կ'ազօթէի որ օր մը արածուիմ Աւետարան քարոզել եւ այս օրուան առաջարկը իմ աղօթքներուս պատասխան կը համարիմ։ Դարձեալ լացաւ ան եւ համբուրեց զիս ու զնաց հօրս պատմեց... Կարգադրուած է որ յառաջիկայ չըջանին երթամ։»

Այսպէս ազնիւ տղան, որ կ'ընարէր մանաւանդ անօթի մեռնիլ քան դողութիւն ընել, քիչին մէջ հաւատարիմ ըլլալով շատի տիրացաւ։ Նախ եւ միշտ իր սնձէն առաջ պզտիկ Պոպին խորհող անձնուրաց պաշտպանը եւ խնամարկուն համալսարանի խոստմնալից ուսանող մը եղաւ։ Եւ Եկեղեցիին Դուռը Բրիտոտոս, որ երկու պզտիկ եղբայրներուն այն գիշերուան բարի հրեշտակին միջոցով գտաւ ու հանեց զանոնք գոհներու կեանքէն, «հաւատարիմ» սեպեց այս քաջարի տղան եւ հոգեւոր պաշտօնէութեան կոչեց։

Վ Ե Ր Զ

ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Դ.

Դանք հիմա երրորդ քացասականիս Երրորդութեան հաւատալը հարկաւորապէս հաւատալ չէ «երեք անձեր» կոչուածներուն հաւատարութեան։ Այդ զաղափարը կը թելադրուի Աթանասեան Հանգանկով, որ պատճառ եղած է դժուարութեան մեծ մասին զոր ժողովուրդը կը զգայ Երրորդութեան վարդապետութիւնն ընդունելով։ Իմ մտքիս համար ատիկա պարզապէս անհասկանալի է. աւացուածներու հաւաքածոյ մը, որոնք հիմնալիօրէն յստակ են ինքնին, հակիրճ ասացուածներու յաղթանակ մը, բայց իր ամբողջութեան մէջ վերջին ծայր հակասական։ Յիշեալ Հանգանակին անունը սխալ է։ Անիկա Աթանասիոսի գործը չէ, Աթանասիոսի տեսութիւնները չենրկայացներ։ Ե. կամ Զ. Դարու Լատին գրութիւն է որ Օգոստինոսի տեսութիւնները կը ներկայացնէ։ Աթանասիոս Սուրբ Գրոց ուսուցման աւելի մօտ էր։ Աստուածաշնչին մէջ կը կարգանք թէ Հայրն Աստուած զրկեց իր Որդին, որ եկաւ այս աշխարհը գերադոյն հեղինակութեան հնազանդելով։ Հոս տեսակ մը ստորակարգութիւն կայ։ Դրկողը Դրկուածէն գերադաս է։ Այս չէ Արիոսական, վասն զի չկայ Որդիին արարած ըլլալու զաղափար։ Ան է Հօր Միածինը. եւ սակայն Դրկուած է։

Այնուհետեւ Հոգին Սուրբ կը զրկուի Բրիտոտոսէ, եւ կը տեսնուի ստորակարգութեան երկրորդ քայլ մը։ Հոգին Սուրբ մեզի կու գայ Աստուծոյ ի ձեռն Բրիտոտոսի։ Այսպէս Աստուած տակաւին գերադաս է ամէնուն վրայ, թէեւ նախապէս կը զրկէ իր Բանը (Nous), ինչպէս կ'ըսէ Յովհաննէս. իր Որդին, ինչպէս կ'ըսէ Պողոս, եւ յետոյ իր Հոգին։

Ամփոփեմ այս երեք կէտերը, երեք քացասականները։ Մենք չենք կրնար ըսել թէ Աստուած

երեք է այն իմաստով որով Անիկա մէկ է : Ըսելու չենք թէ Աստուած կը բաղկանայ երեք անձերէ , այն իմաստով որով Արարճամ , Իսաակ եւ Յակոբ , երեք մարդիկ , երեք անհատներ , էին : Մեզի չիյնար Երրորդութեան երեք անձինք կոչուածները հաւատար նկատել ըստ ամենայնի . վասն զի Սուրբ Գիրք միշտ գերադաս կը ներկայացնէ զԱստուած , իբրեւ Հայրը , որմէ կու գան Որդին եւ Հոգին Սուրբ :

Եւ հիմա մեր առջեւ ունենալով այս երեք բացասականները , անկարելի դիրքերու դէմ առ ի զգուշութիւն , ինչպէս վարուելու ենք Երրորդութեան սոյն յոյժ դժուարին հարցին հետ : Ունինք ապացոյց թէ Աստուած իբրեւ էակ մեկութեամբ պարզութեան մէջ մնացած չէ : Մեզի եկած է Գրիգորիոսով , ոչ լոկ ազգելով մարդու մը , Նազովրեցի Յիսուսի , այլ հաղորդելով նոյն իսկ իր բնութենէն միանալու համար մարդկայինին հետ մեր Տէրոջ անբաժանելի անձնաւորութեան մէջ : Նաեւ , Գրիգորիոսի միջոցով հիմա մեզի կու գայ ներքնապէս , հոգեւորապէս , Հոգւոյն Սրբոյ պարգեւով որ է իրական ներկայութիւն : Ուրեմն , միթէ պէտք չէ որ հետեւեցնենք թէ նոյն ինքն Աստուծոյ էութեան մէջ կայ բան մը որ կը համապատասխանէ սոյն երկու փորձառութիւններուն , այսինքն արտաքինին եւ պատմականին որ Գրիգորիոսի կը պատկանին եւ ներքինին ու հոգեւորին որ Հոգւոյն Սրբոյ կը պատկանին : Եթէ այս փորձառութիւնները Աստուծոյ մեզի կու գան , մեզի կը բացատրեն ինչ որ նախապէս էր եւ յաւիտեանապէս է Աստուածային բնութեան մէջ : Անոնք զիպուածական իրեր չեն աշխարհի պատմութեան ընթացքին մէջ : Աստուծոյ մէջ զիպուածական ոչինչ կ'ըլլայ : Ամէն ինչ որ կ'ընէ Աստուած , պարտի համապատասխանել Անոր զինչութեան : Եթէ Աստուած ինքզինք մեզի յայտնած է իբրեւ Հայր , Որդի եւ Հոգի Սուրբ , պարտիմք հետեւեցնել թէ անոր մէջ կայ բան մը որ կը համապատասխանէ Աստուածային արտայայտութեան երբեակութեան : Այս երբեակութիւնն է զոր կը հասկցնենք «Երրորդութիւն» բառովը : Չենք կըրնար հասկնալ զայն : Մեր խորհուրդները կը կորսուին մեր իմացողութեան սղիտութեան եւ տկարութեան խաւարին մէջ երբ կը ջանանք այս անթափանցելի գաղտնիքը հետազոտել : Մեզի չիյնար այնքան յառաջ երթալ որ սահմաններ գտնիկա , ըսելով թէ Աստուածութեան մէջ երեք անձինք կան : Ես ցուցած եմ թէ ներկայ օրուանս մէջ այդ ասացուածը թիպալ հասկցուելու ենթակայ է : Բայց

ինչ որ կ'առաջնորդէինք եզրակացնել , առ է թէ Աստուծոյ բնութեան եւ էութեան մէջ զանազանութիւն մը եւ շարժում մը կայ , եւ օտոգրի այդ տեսակ ոեւէ բանի գոյութիւնը վճռաբար ուրանալու հիմեր չունինք : Հոռ է որ սանձ դնել պէտք է վճռապէս խօսելու դէմ : Պէտք չէ ենթադրել թէ որովհետեւ Աստուած անհուն եւ կատարեալ է , ուրեմն չկրնար զանազանութիւններ կենալ անոր էութեան մէջ , ոչ աստիճաններ , ոչ հետեւապէս յորդումներ անոր բնութեան մէջ , որպիսի են իր Որդւոյն ծնանիլը եւ Սուրբ Հոգւոյն բղխելը : Այս գծին հետեւիլ է մենք զմեզ զրոնել նորէն Գրիգորիոսէութեան կանխագոյն դատարու միջոցին երեւան եկած Եզրիպատեան փիլիսոփաներուն մէջ , որոնք անոր ամենին հօր հակառակօրդներն էին , այսինքն Նոր Պաշտօնեանք : Ասոնք կ'ըսէին թէ չէք կրնար ոեւէ յատկութիւն հաստատել Աստուծոյ վրայ : Աստուած էր անանուն եւ բացարձակօրէն անըմբռնելի : Բայց ինչո՞ւ անհուն Աստուածը իր էութեան մէջ չպարունակէ զանազանութիւններու անհունութիւն մը , եւ իր կեանքին մէջ շարժումներու անհունութիւն մը :

Եւ օտկայն պիտի ըսուի թէ մենք հիմա զանազանութիւններու կամ շարժումներու անհունութեան վրայ չենք խօսիր , այլ միայն երեք վրայ : Ճիշդ այս էրէ՛ թիւ համաձայն է Աստուծոյ անհունութեան , ինչո՞ւ ճիշդ երեք ունինք , եւ ոչ աւելի ոչ պակաս : Արդ չեմ պնդեր ես թէ Աստուած միայն կայ եւ կը գործէ իբրեւ Երրորդութիւն մը : Ես չեմ համարձակիր սահմաններ դնել Աստուածութեան կարելիութիւններուն : Ըստ մեզ , մարդոց , անջրպետը կը բաղկանայ երեք ուղղութիւններէ : Չենք կրնար մտածել անգամ չորրորդ ուղղութեան մը վրայ , Բայց ասիկա չհաստատեր թէ չկայ չորրորդ կամ հինգերորդ եւ կամ ոեւէ ուրիշ թիւ ուղղութիւն մը : Չափազանքներ հաշիւներ կ'ընեն առ ենթադրութեան վրայ թէ կայ անհուն թիւ մը : Նմանապէս մենք Աստուծոյ վրայ ծանօթութիւն ունինք երբեակ եզանակով մը միայն : Ահա ամէն ինչ որ մեզի թոյլ արուած է տեսնել անոր մէջ : Հայրը՝ օկզբնաւորիչ , Որդին՝ ծնեալ , Հոգին՝ բղխեալ , Բայց չենք համարձակիր հաստատել թէ աւելի չկայ : Չենք կարող ըսել թէ ուրիշ ինչ զանազանութիւններ կրնան յայտնուիլ մեզմէ տարբեր կարգի էակներու : Մեր գիտցած ոեւէ բանի թիւը կրնայ անհուն ըլլալ : Ուստի չենք կրնար ըսել թէ Աստուած Երրորդութիւն մըն է միայն : Բայց կրնանք ըսել թէ Եր-

որդութիւն է, վասն զի մեզի երբեակ եղանակով եկած է, որ կը ցուցնէ թէ անոր մէջ գոնէ կայ համապատասխան երբեակութիւն մը Էսթեան եւ Լուսոյ: Այս նիւթը որքան խորհրդաւոր՝ նոյնքան վերացական է: Բայց չէ անկարեւոր: Ճշդիւսաւ կը նշանակէ թէ մինչ Աստուած մէկ է, Քրիստոս եւ Հոգին Սուրբ ալ անոր էական բնութեանն են, եւ ուստի երկուքն ալ արժանի Աստուածային պատուոյ եւ մեզի Աստուածային շնորհը շնորհելու կարող: Թէ ինչ կը մնայ ատկէ անդին, խօսքիս վախճան պիտի տա Թովմաս Գեմալայոյն բառերով. «Ինչ օգուտ է քեզի Երրորդութեան պատկանեալ բարձր իրերու վրայ վիճաբանիլ, եթէ խոնարհութենէ զուրկ գտնուելով անհատ կ'ըլլաւ Երրորդութեան»:

Վ Ե Ր Ջ

ԱՅԼԵՒԱՅԼՔ

Պրահմիններուն ժամացոյցները օրը 24 վայրկեանէ բաղկացեալ 60 ժամերու կը բաժնեն, որոնք կը կոչուին Ղուրէ: Երբեմն 24 վայրկեաննոց աւազի ժամացոյց կը գործածուի, բայց աւելի հասարակօրէն յատկապէս ծակ մը ունեցող պղինձ թաս մը: Այս թասը ջուրին մակերեսը կը դուրսի եւ կը թողուի որ կամաց կամաց ջրով լեցուի եւ ընկղմի: Եթէ յատակի ծակը ճիշդ մեծութիւն ունի, թասը 24 վայրկեանէն կ'ընկղմի: Ասիկա Ղուրէին տեւողութեան չափն է: Յատուկ մէկը կայ, որ այն ատեն կը պարպէ թասը, եւ կը զարնէ ցերեկուան կամ գիշերուան ժամը զանգակին վրայ:

—Թերեւս չկայ աշխարհիս մէջ երկիր մը ուր գործաւորները այնքան պաշտպանուին կա՛մ հոգացուին կառավարութենէն որքան Գերմանիոյ մէջ: Մինչեւ իսկ զրազիրներու, խանութպանի օգնականներու եւ ծառաներու ստիպում կ'ըլլայ ապահովագրուելու: Այս ապահովագրութեան կերպն է ամէն շաբթու տոմարի մը մէջ փակցնել զրոյմաթուղթեր, եւ իւրաքանչիւր գործատէրոջ պարտականութիւնն է նայիլ թէ հաւատարմութեամբ կը գործադրուի՞ առիկա: Գերման պետութեան մէջ գործաւորներու համար ապահովագրութիւններ կան, ամէն ալ պարտաւորիչ, եւ կայս. Ապահովագրական Պաշտօնարաններուն իշխանութեան ներքեւ: Ասոնք են հիւանդութեան, արկածներու, ծերութեան կամ անկարութեան ապահովագրութիւններ: Այս ապահովագրութիւնը փոխադարձ է, եւ անոր վարչական եղանակը ինքնօրէն է կառավարութեան հսկողութեան ներքեւ:

Անիկա կը պատկանի ամէն ազգայնութենէ եղողներու, որոնք Գերմանիոյ մէջ կը գործեն:

—Անցեալ ամառ Թուրքիոյ ծովեզրէն տակառ մը առնուեցաւ որ Փորթ Պէրոյէ (Ալաթըա) ճամբայ հանուած եւ հոսանքներէն դէպ հոն քշուած էր Հիւսիսային Ամերիկայի հիւսիսային ծայրին շուրջէն անցնելով: Անիկա ծփուն ծովաստուի վրայ դրուեցաւ 1899 Սեպտեմբերին, Բեւեռային հոսանքներու ընթացքին ուղղութիւնը հասնելու դիտաւորութեամբ: Նանօն խորհած է թէ նաւ մը կրնայ անցուիլ Բեւեռէն այս հոսանքներուն միջոցաւ: Բայց հոսանքները չտարին Նանօնի նաւը: Պրահմայ նպատակին համար բաւական դէպ հիւսիս: Ուրիշ երկրախոյզներ կը կարծեն թէ այսօրինակ ուրիշ փորձ աւելի պիտի մօտենայ յաջողութեան: Բայց զանիկա յաջողապէս ի գործ դնելու համար հարկ է չինել նաւ մը, որ բաւական զօրաւոր ըլլայ սառնամանիքի անհուն ճնշման դիմադրելու: Պրահմայ յաջողութեամբ վերադարձաւ, եւ Հրամանատար Փիրի կը յուսայ թէ իր Բոլէէլը կարող պիտի ըլլայ դիմադրել ամենամեծ ճնշման որու կրնայ ենթարկուիլ: Եթէ տրուի նաւը, պարէնը եւ բաւական վառելանիւթ, չկայ պատճառ թէ ինչո՞ւ մարդկային խումբ մը կարող չըլլայ նաւարկել Արշային հոսանքներուն մէջ, մինչեւ որ դիպուածով գայ նոյն իսկ Բեւեռին վրայ:

ՍԽԱԼ ԸՄԲՈՒՆՈՒՄԻ ՄԸ ԴԵՄ

(Շուր. Նախորդ թիւէն և վերջ)

Բազմաթիւ են եկեղեցիներ՝ որոնց ապագան նիւթապէս ապահովուած է եւ ներկան հօգեւորապէս վտանգուած: Բարի նախահայրերու թողած կտակներ եւ հաստատարներ կառուածներ եկեղեցիին եւ դպրոցին հանդէպ օպառնալից անտարբերութեան մը մատնած են խումբեր ու խումբեր: Ասոնց մէջ, քացառութիւնները յարգելով, եկեղեցական եւ դպրոցական խնդիրներու նկատմամբ իրաւունքի եւ պարտքի զիտակցութեան չորթը անգամ մնացած չէ: Այս անտարբերները իրենց պատկանած հասարակութեան համար չոր ու կենսազուրկ թիւեր են լոկ: Մինչ օրը օրին կատարուելիք թարմ պարտականութեամբ, եռուն ղեկուն շահաքերութեամբ եւ չփոսմով, կըրնային կենսունակ տարրեր հանդիսանալ իրենց միջավայրին մէջ: Սարգուս համար որքան քաղցր է իր ձեռքով տնկած ծառին պտուղն ու հովանին, իր ցանած ու խնամած ծաղիկները, իր քրտինքով շինած խրճիթը ու շահած հացը:

Այն, որ մեր օրական կեանքին համար ըսաւ,

«Վաղուան համար հոգ մի ընէք» պիտի ներէ՝ արդեօք որ իր եկեղեցիին նիւթական ապագայովը տանջենք մեր մտքերը։ Անախ խնդրեցէք Աստուծոյ թաղաւորութիւնը, ու այդ բոլոր բաները պիտի տրուին ձեզի։ Ուստի եկեղեցիի մը գերագոյն ջանքը իր նիւթական ապագան ապահովելէ աւելի իր հոգեւոր ներկան հաստատ հիմերու վրայ դնել ըլլալու է։ Շնորհքի մէջ աճող եկեղեցիներու համար ոչինչ պիտի պակսի։ «Բայց Աւետ. եկեղեցւոյ մը կտակը կամ անշարժ կալուածքը իր զաւակները ըլլալու են մանաւանդ» կ'ըսէ նաեւ ի վերեւ ակնարկուած յօդուածին հեղինակը, որուն կը ձայնակցինք հոս բոլոր սըրտանց։ Մաքուր սրտեր, Աստուծոյ նուիրուած հոգիներ, եռանդուն կեանքեր — ահա եկեղեցիի մը հարստութիւնը, որ կը բաւէ անոր ամէն ժամանակի համար։

Այս հարցի մէջ կ'արժէ արմատական ըլլալ։ Մեզի թոյլ տալու չենք մեր եկեղեցական պէտքերուն համար հասութարեր կալուածներու դիմել, եւ ոչ իսկ մասամբ մը մեր բեռը թեթեւցնելու համար։ Նոյնը պիտի ըսէինք նաեւ մեր ժողովրդային վարժարաններուն համար, գիտնալով հանդերձ որ ասոնք ալ նիւթական դժուարութիւններ ունին «ծայրը ծայրին» բերել կարենալու համար։ Մեր գիտութեամբ այդ փորձը ուր որ եղած է՝ էապէս անյաջող ելած է։ Եւ ուր դեռ կը շարունակուի եկեղեցապատկան կալուածի մը երեսէն տարեկան քանի մը ոսկիի չափ ձեռք բերել, մենք պիտի չվարանինք վնասակար շահ մը նկատել վայն։ Մենք բոլորովին անկախ եւ ինքնակեաց կը սեպենք այն եկեղեցիները միայն, որոնք խօհմութեամբ խոյս տուած են այդ ոչ յանձնարարելի դրութենէն, ըստ որում ժառանգութիւն եւ հանգստաւէտ հասոյթ ծուլութեան, անտարբերութեան միայն կ'առաջնորդեն։ Հոս կայուածներու մատակարարութեան մէջ խիստ հաւանական անպատեհութիւններու խօսքը չենք ըներ, դա մեր խնդիրէն դուրս է։

Արեւմտեան աշխարհին ոչ-պետական Բողոք. եկեղեցիներն ալ կը մատակարարուին ժողովրդային կամաւոր տուրքերով։ Եւ այս դրութեամբ գործող եկեղեցիներ հոգեւոր կեանքի աւելի հզօր ապացոյցներ կ'ու տան քան այն եկեղեցիները ուր նիւթական մատակարարութիւնը սյապէս կը սնորհնուի։ «Տալը կրօնքին կէսն է» առածը, թէեւ չափազանցուած ու խեղաթիւրուած, կը պարունակէ դեռ ճշմարտութեան տարրեր։ Մեր եկեղեցական եւ զպրօցական պէտքերուն համար

տալով կատարած կ'ըլլանք պարզապէս մեր օրոնս պարտքը որ, ինչքան ալ մեծ ըլլայ, չի կրնար երբեք հաւասարել մեր՝ եկեղեցիէն ու դպրոցէն շարունակ ստացած բարիքներուն մեծութեանը։ Բայց խնդիրը մեր լուծային մեծութեանը կամ պզտիկութեանը վրայ չէ, այլ մեր զայն պաշտօնէն կ'ընդլն վրայ է։ Աւետարանի որբեւայրին իր մէկ լուծայի տուրքովը ամէնէն շատ տուած եղաւ։ Յիշեալ Վարդան աղբօր փեսութեան հագուստը, փոխան հոգեւոր տուրքի, շատ աւելի բարձր արժէք ունէր քան եկեղեցապատկան ոսկէ խան կամ խանութ։ Քրիստոնէական կեանքի մէջ կը պահանջուի անհրաժեշտ գործ, անդադրում աշխատիլ։ Եւ տալը աշխատելուն ամենէն կարկառուն ապացոյցներէն մէկն է, եթէ տրուի լոկ պարտքի զգացումէ մղուած, յօժարութեամբ եւ առանց սնափառութեան ամենադոյն օտուերի մը։

Դալով մեր եկեղեցիներէն դեռ շատերուն նիւթական անկարողութեանը հարցին, անոնք պարզապէս կը շարունակեն մատակարարուիլ մասամբ իրենց անձնական ջանքերով ու մասամբ արտաքին օգնութեամբ։ Եւ այսպէս անոնք, իրենց տկարութեամբ իսկ, առիթ եղած կ'ըլլան իրենց հեռուոր կամ մօտաւոր եղբայրակիցներու Քրիստոնէական կեանքին հնչուն ապացոյցներու յայտնութեան։ Չմոռնանք օակայն որ միշտ ճշաւ է տալը քան առնելը։ Յիշեալ կիսանկախ եկեղեցիներէն շատերը կրնան եւ պարտին կարելի եղածին չափ շուտ ինքնապահ ըլլալ։ Այս ցանկալի վախճանին հասնելու համար պէտք է միայն հաւատքի մէջ զօրացում եւ նիւթական միջոցներու հայթայթումին ինչպէս նաեւ անոնց մատակարարութեան մէջ իմաստութիւն։ Եկեղեցիի մը ինքնապահութիւնը շատ մը տեսակէտներով կարելի է իրեն համար, նախ։ Երկրորդ, իր ժամանակով ստացած նպաստը կրնայ այլ եւս գործածուիլ ուրիշ անմահ հոգիներու անապատներուն մէջ նոր ովաթիւներ հաստատելու։ Երրորդ, իր օրինակին հետեւիլ պիտի ցանկան ուրիշներ ալ։

Կտակներու եւ կալուածական հասոյթներու մասին մեր տեսութիւնը ամբողջովին ըսած ըլլալու համար փութանք վերջապէս յայտնել, որ ասոնք անհրաժեշտ պէտք են ժողովուրդներու նիւթական կարողութենէն շատ բարձր եղող հանրային կրթական ու բարեգործական մեծ հաստատութեանց պահպանումին համար։ Ինչպէս բարձրագոյն կրթական հաստատութիւններ, ընթերցատուններ, թանգարաններ, հիւանդանոցներ, անկեղանոցներ, եւն. վերջին ժամանակներու մէջ

Հայ մամուլն ալ աւելի յաճախ բաղդը կ'ունենայ արձանագրելու հանրագումար բաւական կարեւոր կտակներ կամ նուիրատուութիւններ վերայիցալ բարենպաստակ ձեռնարկութեանց համար։ Ու այս բարի լուրերը ամէն անգամ ուրախութիւն կ'ընծայեն մեր քաղաքին ու կաղաչուում մեր հոգիին։ Բարեբարներու համար ասպարէզ չի պակսիր ուրեմն։ Եւ այս դաշտին վրայ խնդրանքը մատուցումէն շատ աւելի մեծ եղած է միշտ։ Հետեւապէս անոնք փորձուելու չեն՝ մեր եկեղեցական եւ դպրոցական առօրեայ պարտականութեանց շնորհներէն զրկել մեզ եւ մեր օերունդները։ Եւ եկեղեցիներն ալ, իրենց կարգին, փորձուելու չեն իրենց անդրանկութեան իրաւունքէն հրաժարիլ ոտպէ ապուրի մը փոխարէն։

Թղթիկէց Աւետիքեան

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿՐՕՆ ԾԱԽԱԼԵԼ

«Լոյս»-ի ինչպէ՞ս է լուսաւորել ինչպէ՞ս

Լոյս կրօնաթերթին

Զբաղումներու շատութեան պատճառաւ՝ վերջերս քիչ կրնայի հետեւիլ Հայ լրագրութեան ընթերցանութեան։ Ուստի ուշ ատեն եւ ուրիշ միջոցաւ ուղարկութիւնս դարձաւ Լոյսի մէկ յոգւածին (48 թիւ, 1905) եւ Աւետիքեան անոր տուած պատասխանին։ Որովհետեւ Լոյսի յարձակողական ջանադատութեան եւ Աւետիքեան պատասխանին առիթ տուող խօսքերն իմ ստորագրութիւնս կը կրէին, քանի մը խօսք ըսելու իրաւունք ալ ինծի կուտան խնդրոյն վրայ։ Կը յուսամ թէ Լոյս, գէթ անկողմնակալութեան սիրոյն համար, պէտք եղած տեղը պիտի տայ անոնց իր էջերուն մէջ ալ։

Եւ նախ ըսեմ թէ Տր. Պարնըմի (Սարգսեղ) յայտարարութիւնը կամ յայտարարութեան այն բաժինը զոր Լոյս Բեւրալէ անուելով ու չակերտելով դրած է իր յոգւածին սկիզբը՝ չակերտուած չէ Բեւրալէի մէջ, այն յայտնի պատճառաւ որ Յեփրատ Գոլէճի 25ամեակի շքեղ հանգէտին առթիւ եղած բանախօսութիւնները կարելի եղած չէր բառացի առնել, այլ առնուած էին ըստ իմաստի, եւ աս ալ ըստ ըմբռնումին Բեւրալէի թղթակցին։ Այս պարագան օակայն շատ տարբերութիւն չըներ խնդրոյն վրայ։ Կոչուած ընելու կողմէ Լոյսի «Լոյս»-ի կը ցուցնէ միայն։ Ու ատիկա կրնար անտեսուիլ թէ Լոյս աւելի մեծ, նոյն իսկ հակայ անձնութիւններ չընէր, չգնէր իր յոգւածին մէջ։ Այն բառը, զոր Լոյս ամէնէն շատ ու շատ չնշտով կը գործածէ իր «Միտինարի» մը Յայտարարու-

թիւնը՝ յոգւածին մէջ, «Լոյս» բառն է։ Տեսնենք հիմա սխալոզն ո՞վ է։

Լոյսի առաջին օխալն է մեկուսացնել Տր. Պարնըմի մէկ խօսքը միւսներէն, նախադասութիւն մը պարբերութեան մը ամբողջէն, անանկ տեղ մը՝ որ առանձինն առնուելով կրնայ՝ կարելի է՝ քիչ մը քաշկրտուքի տեղի տալ բռնադատողի մը ձեռքին մէջ։ Մինչդեռ ամբողջին հետ առնուելով՝ ատոր ալ տեղի չէր թողուր։ Տարակուսողներ թող դիմեն Բեւրալէի Լոյսի մէջ նշանակուած թուոյն, այսինքն թող դիմեն Տր. Պարնըմի ամբողջացած խօսքերու «Լոյս», եւ ահա, եթէ անաչառ են, Լոյսի ներկայացուցածն տարբեր պիտի գտնեն զայն։ Մեր ըսածը միւսին «Լոյս»-ի «Լոյս» թէ՛ գրական թէ՛ կրօնական աշխարհին մէջ։ Հաւար մը անշատել յաւրակից համարներէն եւ երբեմն գլուխներէն, որ կապակցութիւն ունին անոր հետ եւ այնպէս մեկնել, կամ գրականութեան մէջ խօսք մը առնել խօսքերու մէջէն որ զայն կ'ամբողջացնեն եւ անոր նոր գոյն մը տալ, ճշտութեան եւ ճշմարտութեան հաւատարիմ մնալ չնշանակեր անշուշտ։ Եւ Լոյս մեկնական այս մեծ կանոնը անտես կ'ընէ թէ՛ իր գրական կողմէն թէ՛ կրօնական կողմէն։ Գրական կողմէն՝ Բեւրալէ ըրած կոչումին մէջ, կրօնական կողմէն՝ Գաղ. Ա. 6-9 ըրած կոչումներուն մէջ եւ այլուր։

Նախադասութիւն մը զայն մեկնող եւ ամբողջացնող պարբերութեան մեկուսացնել յետոյ՝ Լոյսի երկրորդ օխալն է բաժնել իրարմէ այն նախադասութեան մէջ գտնուած երկու բառերը «կըրթութիւն» եւ կրօն, որ մէկտեղ դրուած ու մէկ յարաբերութեամբ գործածուած էին կոչումին մէջ։ Լոյս ինչո՞ւ այդ յոգւածին մէջ կը գտնէ այդ երկուքը, կ'առնէ մէկը, ինչը, զայն հալածելու համար, գէթ ի նպատակ անոր տարածման թափուած միտինարական ջանքերը չպէտ, չքրիստոնէական հռչակելու համար՝ եւ կ'առնէ միւսը, ինչո՞ւ ինչը, ջատագովելու համար զայն ու անոր տարածումին համար եղած աշխատանքները, որ կողմէ ալ անոնք գան։ Միտինարն բարեկամ ու բարերար է ինչո՞ւ ինչը ծաւալելու համար, չար է, չարակամ է ինչը ծաւալելու համար։ Միտինարին ալ գործը այս երկրին մէջ ու Բրիտանիայի երկրներու մէջ կրթական է, ըլլալու է, միայն եւ օչ կրօնական։ Անոնց պարտքն է՝ դրամ հայթայթել եւ ոչ մարդ։ Մարդը, Բրիտանիայ մարդը կայ քանզի եւ դրամը միայն չկայ։ Ամէն Հայ Բրիտանիայ է քանզի եւ ազնիւ Բրիտանիայ։ Միայն աղքատ է, եւ աղքատ միայն նիւթականով եւ կրթութիւնով, քաղով ու մտքով, այլ հա-

բուստ է հոգւով եւ կրօն. կեանքով. կրօնքով եւ կրօն. կեանքով կատարեալ է Հայը, Հայ Եկեղեցին. կրթութիւնով միայն անկատար. Միօրոնարք թող կրթութիւն տան Հայուն եւ կրօնք առնեն Հայէն: Այս է Լոյսին բոլոր ըսածը, առանց օտարայն պարկեշտ լեզուն գործածելու:

Ասոնք ալ Լոյսի յայտարարութիւններն են ընդդէմ «Միօրոնարի մը յայտարարութիւններուն»: Ապացոյցներն ո՛ր են: Հակառակը հաստատելու համար փաստ ունինք, բայց փաստելու հարկը չունինք: Ատար համար կը հարցնենք միայն, Ապացոյցներն ո՛ր են: Հայը կրօնք ունի, հաւատք ունի, հին հաւատք, բաղդատաբար շատ հաւատքներու: Լուսաւորչի լոյս հաւատք ունի գիտենք, կը վկայենք, կը պարծինք ալ իրեւ Հայ, Բայց խնդիրը կրօնք ու հաւատք ունենալու չունենալու վրայ չէ, այլ ծառայելու վրայ: Ուստի կը հարցնենք. կատարելութիւն, գէթ բաւականութիւն յայտարարել կրօնքի մէջ, որ ամէն բանէ աւելի անհուն է, յաւիտեական է, որ կը պահանջէ լինել կատարեալ՝ ինչպէս Երկնաւոր Հայրն է կատարեալ (Մատ. Ե. 48), եւ ուրանալ աճում ու ծաւալում կրօնքի ու կրօնական կեանքի մէջ, էն անհաւատալի, անսկսողների եւ անկանքի յայտարարութիւնը չէ: Լոյս կրօն ըսելով ինչ կը հասկնայ, անձն թէ կեանք, հնութենէ, դարեւ, նախահայրերէ եկած ժառանգութիւն մը միայն՝ թէ Աւետարանի վարդապետութիւնը եւ Քրիստոսի նկարագիրը մանաւանդ մարդուն մէջ: Անձն մը մարդուն վրայ թէ կեանք մը մարդուն մէջ, Եթէ ինք առաջինը կը հասկնայ, ըսելիք չունինք. եթէ երկուքը մէկտեղ ու յաւետ վերջինը կը հասկնայ, ինտո՛ր կը համարձակի ըսել Հայուն հաւատքը, կրօնքը ծաւալումի պէտք չունի, այլ միայն կրթութիւնը: Բայց Հայուն կրթութիւնն ալ, գիրն ու գրականութիւնն ալ իր կրօնքին չափ գրեթէ հին է եւ անոր զուգընթաց եղած: Ինչէն կ'ըլլայ ուրեմն որ կրթութիւնը ծաւալումի, տարածումի, խորացումի եւ աճումի պէտք ունի եւ կրօնքը, հաւատքը, բարեպաշտութիւնն ու բարոյականութիւնը չունի: Արդեօք անոր համար որ Լոյս կրօնքէ աւելի կրթութեան պաշտանք ունի, կամ, որ գրեթէ նոյն է, յաջա Լոյսի կրթութիւնը կրօնքէ աւելի՝ անհուն եւ յառաջդիմական է իր ընդթեմար: Պողոս կ'ըսէ. «Քրիստոսութիւնը պիտի խափանի» (Ա. Կոր. ԺԳ. 8), այլ կրօնքը, Վէրքը, որ ամբողջ կրօնքն ալ չէ՝ այլ կրօնքի մէկ ու մեծ տարրը միայն, պիտի մնայ եւ մարդ պիտի աճի ի նա (նոյն Գլ. 11, 12): Լոյսն ինչպէս կը լուսաւորէ

խնդիրը. կը լուսաւորէ՝ իրաւ թէ կ'անլուսէ, կը մթացնէ:

Լոյսի երրորդ սխալն է մէկ նշանակութիւն տալ «Առաքելութիւն» բառին, հասկնալ Աւետարանի քարոզութիւնը Լոյսի կոապաշտներու մէջ, Բայց իրողութիւնները կամաւ անգիտացողները միայն կրնան չխօստովանիլ թէ կոապաշտ աշխարհի մէջ քարոզուածէն աւելի Աւետարան կը քարոզուի Քրիստոնեայ աշխարհի մէջ, թէ Եկեղեցին առաջ կ'աւետարանէ ինքզինքը, Աւետարանը ինքն իր մէջ կամ իրեններուն մէջ կը քարոզէ: Եւ աօրկա աւելի սուղի կը նստի իրեն, սոսկի կ'ընէ աւելի ծախքով, աւելի ջանքով, աւելի մարդով ու դրամով: Աւելցուցնէ որ կ'երթայ կոապաշտ աշխարհին: Այս քարոզութիւնը հանրածանօթ անուն մ'ալ ունի, Ներսէս Առաքելաբէն կը կոչուի: Ասկա ինչ կ'ապացուցանէ. թէ Քրիստո. աշխարհն իսկ բաւական Քրիստոնեայ չէ դեռ, թէ դեռ հոն պէտք է մեծ չափով կրօն ծաւալել: Կրօնաթերթի մը տգիտութիւնը այս բանին՝ միայն կամայական կրնայ ըլլալ եւ մասնաւոր նպատակի համար:

Աւետարանը Աւետարան ունեցող երկիրներու ու ժողովուրդներու մէջ քարոզելը Քրիստոնէական չնկատելէ զատ՝ չքրիստոնէական ալ կը նկատէ Լոյս: Ահա ուրիշ ծանր սխալ մը: Բայց կը հարցնենք. Լոյս ինք ինչ կ'ընէ, Լուս. Եկեղեցին ինք ինչ կ'ընէ: Չքարոզելը Աւետարանը ամէն որ Աւետարանը ունեցողներուն, Հայերուն՝ որ արդէն Աւետարան ունին, եւ եթէ կրնայ՝ Աւետարան ունեցող թէ չունեցող ուրիշներու: Եթէ այսպէս չընէ, անշուշտ համեստ միջոցներով, Աւետարանին ու իր պարտականութեան կը կարծէ թէ հաւատարիմ կը մնայ, Եւ չէ՝ որ այսօր իսկ այդ բանը կ'ընէ, Աւետարան կը քարոզէ, եթէ ոչ կոապաշտներու եւ ոչ-Լուսաւորչականներու մէջ՝ գէթ Լուսաւորչականներու մէջ, Հայերու մէջ: Եւ ինչո՞ւ. որ Հայն հաւատքէն չիյնայ, Աւետարանէն չհեռանայ: Եւ ոչ միայն այս ժխտական արդիւններուն համար, այլ դրական արդիւններուն համար ալ. որ Հայն աւելի աղէկ հասկնայ Աւետարանն, աւելի ամուր բռնէ զայն, որ Հայն իր հին հաւատքն չիփշտէ, այլ նորոգէ, շտէ եւ շտէ: Քանզի հաւատքն ալ հաւատքի Առաքկային պէս անհուն է. մարդ մէկէն ու ամբողջովին չկրնար ըմբռնել զայն, ըմբռնածին ալ զտեղեման ու հարազատութեան չկրնար վստահիլ բացարձակապէս, քանի որ միտքն ու օրրար միտակ հաւատքի առջեւ բաց չեն, այլ անհաւատութեան եւ թերահաւատութեան ալ առջեւ, մեղքի եւ նա

խաղաղարուժի ալ առջեւ, տգիտութեան եւ չգիտականութեան ալ առջեւ, որ միշտ կը պղտորեն զայն: Ուրեմն քարոզութիւնը, Առաքելութիւնը, ինչպէս կոապալտին նոյնպէս Քրիստոսէին վայրդ բան մ'է՝ մաքրելու, խորունկցնելու, զօրացնելու համար անոր Քրիստոսնէութիւնը, հոգեւորութիւնն ու բարեգալտութիւնը: Լոյս այս հաշիւներն ալ ընելու էր, այս բառին մէջ — կրօնածաւալում — այս բաններն ալ նշմարելու էր. տալու չէր անոր այն նշանակութիւնը զոր կրօնի թշնամիները կամ արհամարհողները կու տան, եւ որ բառին կէս նշանակութիւնն է միայն եւ հեզնատ ու սխալ գործածութիւնը: Կը կրկնեմ թէ Լոյս ինքն ալ ասոր համար կը հրատարակուի — կրօնքի, կրօնական գիտութեան եւ կեանքի վրայ աւելի լոյս ձգելու համար: Ասոր համար է որ անոր խմբագիր վարդապետը եւ աշխատակից ու կարգակից ուրիշ վարդապետներ լրագրական եւ Եկզցկ. բեմէն միշտ կը քարոզեն Հայ ժողովուրդին: Այս ըսել է որ Աւետարան ունեցողներու մէջ կրօնքի քարոզութիւնն Հայ Եկեղեցւոյ մէջ ալ կայ, միսիոնարին ըրածը վարդապետն ալ կ'ընէ: Ուստի ինչո՞ւ մեղադրել միսիոնարը, երբ մանաւանդ աւելի աղէկ հաւկցած է Աւետարանը:

Խարբերք

(Շարունակել)

ՈՒՐՅԱՅԻ ՀԱՅ ԱՌԵՏ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՅԻՄՆԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵՒԱՐՁԸ

(Շար. Ա-Է-Գ. 11 Բէ-Է-Է և Գ-Է)

1877 Յունիս 6ին Պատ. Յակօբ Ապրհայաթեան ճամբայ ելած է Եւրոպա երթալու: Այն-թապու միսիոնարներէն եւ Երուսաղէմի մէջ Անգլիացի եպիսկոպոսէ մը յանձնարարականներ առնելով նախ Հելվետիա իւր սիրելի զպրօցին այցելութիւն տուած, անկէ Անգլիա անցած է: Պատ. Ապրհայաթեան ամբողջ 16 ամիս Անգլիոյ մէջ աշխատելով կրցած է միայն 800 Անգլ. օսկի հաւաքել: 1879ի գարնան մէջ Պատ. Ապրհայաթեան Ուրֆա վերադարձած է:

1879ի ամառը Պր. Յովակիմ Ս. Յակոբեան Պոլսոյ Բողոքական վարժարանէն ընթացաւարտ իր երկիրը վերադարձաւ եւ բարձրագոյն վարժարան մը բացաւ, որուն պատուը մեր Եկեղեցին տակաւին կը վայելէ: Պատ. Պետրոս Դրիգորեան, Պատ. Մ. Դնաճեան, Արքայամ էֆ. Աթթարեան, Յովհաննէս էֆ. Ոսկերիչեան եւ այլք համեմատութեամբ կը խոստովանին թէ իրենց նախնական ուսմանը վրայ զպրօցի մէջ առին: 1879 Մր. Թրոպրիճ հոս եկած եւ աղօթարանի ամբողջ շրջանա-

կը Ուրֆայի Բողոք. Եկեղեցիին «Ֆէրաղ» ըրած է: 1879 Օգոստոսին տէրութենէն հրաման խնդրուած է նոր Եկեղեցիին չէնքը կառուցանելու: 1880ի օկիդրները Կայս. բարձր ֆէրմանով արտօնուեցաւ Եկեղեցին շինել: 1880 Մայիս 9ին հիման տակ Սր. Դիրք մը զնելով յատկապէս Տէրօջը օրհնութիւնը եւ օգնութիւնը խնդրելով չէնքին օկուած է: Սակայն ուր որ Տէրը կ'օկուի Եկեղեցի մը շինել, Սատանան ալ անոր խիստ մօտիկը մատուռ մը կը շինէ: Սատանան տեսնելով որ արտաքին դժուարութիւններն հարթուեցան, սկսաւ ներքին դժուարութիւններ հանել: Եկեղեցիէն երբեմն ոմանք ըօրին, Դրամը բաւական չէ, շահու տանք, աճեցընենք, վերջը սկօինք: Ուրիշներ առարկեցին, Այս հակայ չէնքը տանելու համար պատերը պէտք եղածին չափ հաստատուէն չեն: Ասոնք եւ ասոնց նման ունայն վէճեր Պատ. Ապրհայաթեանի արդէն յոգնած մտքին վրայ գէշ ազդեցութիւն ըրին: 1881 Փետր. մէջ անոր միտքը խանգարեցաւ, հետեւաբար չէնքն ալ պահ մը շարունակելէ դադարեցաւ: Սակայն մի քանի շաբաթ վերջ Պատ. Յակոբ կ'առողջանայ, չէնքը յառաջ կը տարուի մինչեւ Դեկտեմբեր, եւ այս անգամ ալ դրամը սպասելով 1882ի ձմեռը կը դադրի շինութիւնը:

Ժողովուրդը վերջին ճիգ մ'ալ ընելով 300 լիւրայի չափ եւս հաւաքած է: Միսիոնարք ալ 200 օսկի տուած են, 10 լիւրայի չափ ալ դրացի Եկեղեցիներէն եկած ըլլալով դարձեալ զործը շարունակուած է եւ Տէրօջ առաջնօրէութեամբ, ասոնց մեծ արկածի կամ փորձանքի, Եկեղեցւոյ շինութիւնը աւարտած է եւ 1882 Սեպտ. վերջին կիրակի օրը նոր չէնքին մէջ առաջին պաշտօնը կատարուած է: Ասկէ վերջ մեր Եկեղեցին թէեւ գեղեցիկ եւ հակայ չէնք մը ունեցած է, թէեւ ժողովուրդին թիւը բարձրացած է մինչեւ 1,000էն վեր, սակայն ներքին վիճակը լաւ չէ եղած բնաւ: Աստուծոյ տանը խաղաղութիւնը խանգարուած է, Եկեղեցին կողմնակցութեանց բաժնուած, պաշտօններու համար վէճեր ծագած են, զպրօցներ չեն յառաջդրմամբ, մինչեւ իսկ բարձրագոյն վարժարանը փակուած է, Եկեղեցին հոգեւոր տուրք վճարելու մէջ խիստ թերի գտնուած, հովուին եւ ուսուցիչներու ամսականներ անվճար մնացած են, այսպէս Եկեղեցին հոգեւորապէս անտարբեր վիճակ մը ունեցած է:

1882ին Մր. Սանտրոս իր ընտանիքով հոս եկած եւ մի քանի ամիս աշխատած է: 1884ին Սիւրեանի Բողոք. Ժողովուրդի քարոզիչ Պր. Կարապետ Շամմասի Տէր նշմած է եւ անոր յաջորդած է:

Պր. Յովակիմ Ս. Յակոբեան: Զարմանալի զուգադիպութեամբ Պատ. Գրիգոր Գապպէնճեան, Պր. Կարապետ Շամմասեանի մահէն օր մը յետոյ, յանկարծամահ եղած է: 1888ին Միս Ուէսթ Ամերիկացի միսիոնարուհին հոս եկաւ, մասնաւորապէս աղջկանց դպրոցին նայելու եւ թաղերու մէջ կանանց աւետարանչական գործ ընելու: Միս Ուէսթի ջանքով Ամերիկացի բարեկամներէն 80 իրաօգնութիւն մը առինք, մաս մ'ալ ժողովուրդէն հաւաքելով 1889ին՝ 230 իրա արժողութեամբ տուն մը գնեցինք, որ այժմ դպրոցի կը ծառայէ: 1890ին Միս Մէլինկըր Ամերիկացի միսիոնարուհին եկաւ Միս Ուէսթի հետ գործելու եւ երեք տարի գործեց: 1892ին Միս Ուէսթ Ուրֆացի Պր. Աւետիս Ասատուրեանի հետ ամուսնանալու համար Ամերիկա գնաց եւ իրեն յաջորդեց Միս Շաթլըգ: Միս Շաթլըգ մինչեւ հիմա հոս է: Այս քաղաքին մէջ անոր 13 տարիէ ի վեր ըրած ծառայութիւններուն վրայ ընթերցողը շատ անգամ լսած են: 1892ին Օր. Ովսաննա Սարգիսեան հոս եկած է, մեր աղջկանց կրթարանի մէջ ուսուցանելու համար: Այս անձը կը յիշեմ հոս, վառ գի մեր աղջկանց կրթական գործի մէջ ծառայութիւնը քիչ չէ եղած, մանաւանդ Պոլոյ Աճոմ վարժարանէն դառնալէ վերջ, մեր աղջկանց կրթարանը այնպէս զիրք մը առաւ որ այսօր մեր աղջիկները դիւրաւ Այնթապի Աղջկանց վարժարանի երկրորդ կարգը կրնան մտնել:

1890էն մինչեւ 1893 Սիւրեանի ժողովարանի մէջ յաջորդաբար քարոզած են Պատ. Ստեփան Եարբուզլեան, Պատ. Կիրակոս Ժամակոչեան եւ Պատ. Գէորգ Այճեան: 1894ին Պատ. Յակոբ Ապըճյապետեան այրի մնացած է: Վեց զաւակներու հագաւարութիւնը, մանաւանդ նիւթական տափնապը, իւր վերջին օրերու մէջ խիստ ծանր եկան իրեն: 1894ին Միս Ուէսթ եւ իր ամուսինը Պր. Աւետիս Ասատուրեան եկեղեցիին զանգակը նուիրեցին, որուն ճամբու ծախսը տեղւոյ Ե. Բ. Ընկ.ը վճարեց: Մեր հովիւը 1871էն մինչեւ 1895 քսանըջորս տարիներու պաշտօնավարութեան մէջ 467 անգամ ընդունած է եկեղեցին, 744 մանուկ մկրտած է եւ 443 ննջեցեալներու պաշտօն կատարած է: Սակայն Տէրը իւր եկեղեցին որք չթողուց: Զարմանալի նախախնամութեամբ 1895 Դեկ. 28ին Պատ. Մկրտիչ Գնաճեանը հոս ղրկեց, այնպիսի ժամանակ մը երբ հոգիներ անօթի եւ պապական էին ճշմարտութեան խօսքին, որ ատեն Լուս. եկեղեցին ալ անգործածելի դարձած ըլլալով, անոնցմէ ալ մեծ բազմութեամբ կու գային Տէրոջը

խօսքը լսելու: այնպէս որ այս մեծ շէնքը բաւական չէր ամբողջ ընդունելու, շատեր դռներու եւ պատուհաններու առջեւ կ'ապաստէին մինակ լոսելու համար: 1896ին Միս Զէյնալըրո հոս եկաւ, եւ ղրաղեցաւ մասնաւորապէս դպրոցներու տեսչութեամբ, թաղերու մէջ կանանց աւետարանչական գործով եւ աղջկանց որբանոցի տեսչութեամբ: 1897ին Լուս. եկեղեցիէն մեզի նուիրուած ազգային ջուրը եկեղեցւոյ գաւիթը բերելու համար, Լուս. եւ Բաղք. ժողովուրդէն 16,250 դահ. հաւաքուած եւ ջուրի ճամբաներ շինելու եւ աւազանի համար ծախսուած է: 1897 Յունվ. 3ին Պատ. Մկրտիչ Գնաճեան մեր եկեղեցիին մէջ աւետարանիչ հովիւ ձեռնադրուեցաւ Մր. Սանտրոսի, Պատ. Գրիգոր Գարսեանի, Պատ. Գէորգ Այճեանի, Պատ. Մանուկ Նիկողոսեանի եւ Պատ. Վարդան Նաճարեանի ձեռնադրութեամբ: 1897ին հոս գտնուած Գերմանք եկեղեցւոյ երգչհոնը բերել տուին, որուն 3 ծախսը իրենք վճարեցին եւ 3ը ժողովուրդէն տրուեցաւ: 1897ին Վրատը Տէվրիչեցաւ կոչուած տան մէջ դպրոցի սենեակ մը շինուեցաւ 60 իրա ծախքով, որուն 20 իրան Միս Շաթլըգի ձեռամբ հանգանակուեցաւ: 1897ին եկեղեցւոյ հիւսիսային կողմը գտնուած մատարը եւ տունը գնուեցաւ 60 իրայով, որուն դրամը ժողովուրդը վճարեց: Երբ Պատ. Մկրտիչ Գնաճեան քարոզել սկսաւ, եկեղեցին այնպիսի վիճակի մը մէջ էր որ անկարող եղաւ ամբողջ ամսականը վճարել: Այսպէս միսիոնարը, ամբողջ տարի մը ամսական երեք իրա մեր ամպիոնին օգնեցին: Սակայն երբ եկեղեցին ինքզինք գտաւ, անմիջապէս միսիոնարաց օգնութիւնը մերժեց եւ սկսաւ ամբողջովին վճարել, ինչպէս անցեալին մէջ ըրած է շարունակ: Պատ. Մ. Գնաճեան իւր երկուքուկէս տարիներու ժրջան աշխատութեան միջոցին 76 անգամներ եկեղեցի ընդունած եւ 44 մանուկներ մկրտած ըլլալով 1898ին քաղաքէս Եւրոպա մեկնեցաւ հոն ամուսնանալու համար: 1898ին Պատ. Պետրոս Գրիգորեան հրաւիրուեցաւ եւ ամբողջ տարի մը քարոզեց: 1899ին Պր. Զաքարիա Պետրոսեան հրաւիրուեցաւ եւ ամբողջ տարի մը քարոզեց: 1900ին Պատ. Վարդան Նաճարեան հրաւիրուեցաւ որ կիրակի օրերը քարոզ խօսի, քանի որ ինքը արդէն Սիւրեանի ժողովրդեան քարոզիչն էր: Տարի մ'ալ այսպէս շարունակեցինք: 1901 Յունիս 18ին Պատ. Ասատուր Եղոյեան մեզի եկաւ Աստուծոյ Խօսքը քարոզելու: Պատ. Եղոյեան անձնուիրաբար գործեց, իւր ջանքն էր եկեղեցին հոգեւորապէս զօրացնել, անտարբերները արթնցնել:

եւ ոչ թուով բազմացնել: Պողոս առաքեալի նման կ'ըսէր, «Եւ եկայ ոչ թէ մկրտելու, հապա Աւետարան քարոզելու:» Իր յիշուելու արժանի գործերէն են Քրիստոնեայ Ջանասիրաց Ընկերութիւններու կազմակերպութիւնները, Սր. Գրոց դասը, Լճակիցը, Մայրերու ժողովը եւ այլն: Մեծապէս կը փափաքէր հայրերու ալ ժողով մը կազմել, սակայն չյաջողեցաւ:

Այս միջոցին եկեղեցիին արեւելեան կողմը 15,000 դահի երկու առն գնուեցան եւ անոնց վրայ աղայոց կրթարանի շէնքը շինուեցաւ 150 լիրա ծախքով, որու 50 լիրան Միս Շաթրզի ձեռամբ արուեցաւ, 5 լիրան Գերման հիւանդանոցի բժիշկ Տր. Քրիթթ նուիրեց, բաւական մաս մը ժողովրդէն հաւաքուեցաւ, մաս մ'ալ Միս Չէյմպըրսի ձեռամբ հաւաքուելով մեզի յանձնուեցաւ: 1903ի ամառը մեր եկեղեցիի վրայ ձեռնադրուած քարկաւազը հնտախտէ բռնուելով մեռաւ, ամբողջ 30 տարի հաւատարմութեամբ մեր եկեղեցիին ծառայելէն ետեւ: 1904ի գարունը երիցատան մը շինութեան ձեռնարկուեցաւ, որուն պէտքը տարիներէ ի վեր խիստ զգալի էր: Եկեղեցւոյս հիւսիսային կողմը գնուած տունը եւ մատարը փլցնելով երիցատան շէնքին սկսանք: Այս նպատակին համար առաջին անգամ Միս Շաթրզի ձեռամբ 40 լիրա նուիրուեցաւ: Մաս մը դուրսերը գտնուող մեր եկեղեցւոյ անդամներէն արուեցաւ 15 ոսկի Գերման հիւանդանոցի բժիշկ Տր. Քրիթթ զրկուեցաւ, մաս մը ժողովուրդէն հաւաքեցինք, երկու տեղերէ ալ փոխ դրամ առնելով շէնքը յառաջ տարինք, մինչեւ որ ներքեւի յարկը լմնցաւ, այսպէս դրամի պակասութեան համար ցարդ կիսատ կը կենայ: Այժմ մեր եկեղեցին 100 լիրայի չափ պարտքի մը տակ է թէ՛ գնուած տուններէն եւ թէ՛ շինուած շէնքերէն մնացած: Եկեղեցին որոշած է յարելանի առթիւ ժողովուրդէն դրամ հաւաքել եւ գոնէ այս պարտքին 50 լիրան գոցել, զի տարեկան բաւական գումար մը չա՛հ կը վճարենք, եւ յոյս ունինք որ պիտի կրնանք յաջողիլ: 1904 Յունիս 8ին այս եկեղեցւոյ զաւակը, Սիւրենանի Բողոք. ժողովուրդ, իւր մայր եկեղեցիէն (մեզմէ) զատուելով զատ եկեղեցի ձանչցուեցաւ: Այս առթիւ մայր եկեղեցին իւր զաւակին, Հաղորդութիւն մատակարարելու համար, օրազան անօթներ նուիրեց: 1904ի աշունը Միս Չէյմպըրս առկէ մեկնեցաւ: Այնթապ աղջկանց վարժարանի մէջ ուսուցանելու: 1905ի Մարտ ամսուն Սիւրենանի Բողոք. եկեղեցիին քարոզիչ Չորճի էֆ. Շամանեան մեր եկեղեցիին մէջ Սիւրենանի Բողոք.

եկեղեցիին հովիւ ձեռնադրուեցաւ երեք միսիւնարի եւ 8 տեղացի հովուի ներկայութեամբ: 1905 Յունիս 8ին Պատ. Առատուր Եղոյեան իւր վատառողջութեան պատճառաւ քաղաքացաւ իւր շատ սիրելի եկեղեցին ձգել եւ մեկնիլ Խարբերդի դաշտին մէջ գործելու, որոյ օղը եւ ջուրը բոտ բժիշկներու կարծեաց՝ իրեն նպաստաւոր պիտի ըլլային: Պատ. Եղոյեանի սէրը եկեղեցւոյս սրտին մէջ անջինջ եւ անմոռաց պիտի ըլլայ: 1905 Յունիս 1ին Յովսէփ էֆ. Մէլիքեան հրաւիրուեցաւ մեր եկեղեցիին մէջ քարոզելու, որ տակաւին մի քանի օր առաջ Մարաշու Աստուածաբանականը լմնցուցած ըլլալով վկայական առած էր եւ մինչեւ հիմա կը քարոզէ: 1905 Դեկ. 10ին տօնեցինք մեր եկեղեցիի յիսնամեայ տարեդարձը:

Հետեւեալ համառօտ վեջարանով պատմութիւնս կը վերջացնեմ: Սիրելիներ, 11 անձերէ բաղկացեալ ժողովուրդով մը սկսանք, հիմա 1,200էն աւելի ժողովուրդ մը ունինք: Վեց անդամներով եկեղեցի մը կազմեցինք, հիմա 400ի չափ անդամներէ բաղկացեալ մեծ եկեղեցի մը ունինք: Ահով ու դողով սկսանք, սակայն Աստուծոյ եւ կայսեր շնորհիւ այսօր ազատաբար կը քարոզուի՝ Աւետարանը մեր եկեղեցիին մէջ: Հասարակ եւ խորխուր սենեակի մը մէջ սկսանք երկրպագել, մինչ այսօր մեծ ու գեղեցիկ եկեղեցի մը ունինք, ուր կ'երկրպագենք: Տարեկան 50 դահ. հոգեւոր տուրքով սկսանք, հիմա մեր եկեղեցին միայն հոգ. տուրք տարին 11,000 դահ. կը վճարէ, եւ ընդհ. ծախքը 40,000ի կը հասնի: 11 աշակերտէ բաղկացեալ պարզուկ աղոց դպրոցով մը սկսանք, այսօր ունինք 2 կրթարան, 2 նախակրթարան, 4 ծաղկոց եւ մէկ մանկապարտէզ 400է աւելի աշակերտով: Ասկէ զատ մեր եկեղեցին մինչեւ հիմա արտադրած է 8 հովիւ, 10էն աւելի քարոզիչ, 3 բժիշկ, 4 դեղագործ եւ շատ մը ուսուցիչ: Մանաւանդ զաւակ եկեղեցի մը մեծցուցած եւ զատած է, որ այսօր մեր քաղաքին մէջ իբրեւ Աւետ. երկրորդ եկեղեցի կը ներկայանայ: Աւասիկ Տէրոջը տեսանելի եկեղեցին մեծցած ու զարգացած կ'երեւնայ: «Մարդը երեւցածին կը նայի: Բայց Տէրը սրտին կը նայի»:

Ուրֆա

Ս. Յ. ԿԱՅՆԱՆ

Ե. Քրիստ. Ընկերակցութեան աղօթքի ժողով, ժամ 8½ (Ը. Թ.) ի Րէսթ. Գումգափու: Նիւթ՝ Բ Պետ. Ա. 10: Իւսկիւտար, ժողովարանին մէջ, ժամ 5: Նիւթ՝ Մատ. 2. 10:

ԱՂՕԹՔ

Բու քով, Յիսուս, ոհ, որչափներ
Նօթութիւննին են անցուցեր,
Մինչ ես ի դուր թափառայած
Եղայ աստ անդ փնտռել իմ հաց:

Կու գամ քեզի թէ եւ շատ ուշ,
Բայց տակաւին չեմ ես անյոյս:

Բու քով, ով Տէր, շատ հոգիներ
Իրենց ծարաւն են անցուցեր,
Խմելով առատ ջուրէն կենաց,
Մինչ ես մրնամ դեռ նըւաղած:

Կու գամ քեզի թէ եւ շատ ուշ,
Բայց տակաւին չեմ ես անյոյս:

Շատ մը կեանքեր մոլորական
Լոյսովդ գրտան իրենց ճամբան,
Մինչ չըւարեալ ես տակաւին
Կը թափառիմ մէջ խոր մութին:

Կու գամ քեզի թէ եւ շատ ուշ,
Բայց տակաւին չեմ ես անյոյս:

Ինծի նըման քանի՜ քանի
Կեանքեր գրտեր են հովանի
Բու հաճելի թեւերուդ տակ,
Մինչ ես սուզիմ ցաւօց յատակ:

Կու գամ քեզի թէ եւ շատ ուշ,
Բայց տակաւին չեմ ես անյոյս:

Կու գամ քեզի, ով իմ Յիսուս,
Քանզի դուն ես իմ միակ յոյս,
Խաչէն փայլող օէրդդ անհուն
Կ'ընէ սիրտըս յոյսով բեղուն:

Կու գամ գտնել քեզմով իմ կեանք,
Խնդրեմ, տուր ինձ քաջախեղանք:

Պարտիզակ Ե. Գ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Թէ ԻՆՉՊԻՍԻ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՈՎ
ԱՂՕԹԵԼՈՒ ԵՆՔ

Պարտիզը խոստովանիլ թէ մեր ջերմ աղօթք-
ներուն մէջ իսկ թագուն թերեհաւատութիւն մը
կայ Աստուծոյ խօստմանց հաստատականութեան
նկատմամբ: Ասոր մէկ մեծ պատճառը ան է որ
զԱստուծոյ ըստ արժանւոյն չենք ճանչնար եւ չենք
գնահատեր: Շատերու մտաց մէջ հակառակ մեր
դաւանութեան՝ Աստուծոյ վերացեալ էութիւն մըն
է, զաղափար մը անըմբռնելի եւ ոչ թէ ճանա-
չում մը արդեամբ կենդանի եւ մեզի մօտաւոր
անձնաւորութեան մը, որ մեզի նման խորհուրդ
եւ սրտի զգացումներ ունի, թէպէտ մերինէն ան-
հունապէս բարձր եւ մաքուր է, բայց տեսակաւ
նոյն մերինին հետ: Եթէ այնպէս չըլլար, կօրսուած

էինք հոգեւոր եւ Աստուծային գիտութեան
եւ անկարող՝ Աստուծոյ հետ առնչութեան մըտ-
նել որեւիցէ՝ բանաւոր պաշտաման ձեւով: Երբ
կ'ըսենք, Աստուծոյ ամենուրեք է, չէ նա իրեւ
հեռուն կանգնած էութիւն մը: Ներկայ է՝ ինչպէս
է առաջիկայ անձի մը ներկայութիւնը, եւ կը հա-
կընայ ոչ միայն ինչ որ բանիւ բերանոյ կ'ըսենք,
այլ ինչ որ մտքին եւ սրտին խորհուրդները կը
յայտնեն:

Եթէ լուրջ մտօք եւ ուշադրութեամբ կարդանք
Սուրբ Դիւքերը, պիտի կարող ըլլանք տեսնել եւ
ներքին համոզում մը օտանալ թէ Աստուծոյ օտար
էակ մը չէ, այլ Առաքեալին ըսածին պէս մեզմէ
ոչ մէկէս հեռի, քանզի անով է որ կանք ու կը
չարժինք եւ անոր ցեղէն իսկ ենք: Յայնժամ պի-
տի գիտնանք թէ նա Հայր մըն է, որ անձկանօք
մեր բարեկաւութեանը կը փափաքի: Եւ թէպէտ
ինք սուրբ է, չօպասեր որ իրեն ներկայա-
ցողը արդէն սուրբ եղած ըլլայ: Կ'ուզէ որ սուրբ
ըլլալու դիտաւորութեամբ իրեն մօտենանք: Տէրն
մեր կ'ըսէ, Ես արդարները կանչելու չեկայ, հապա
մեղաւորները ապաշխարութեան: Երբ սուրբ ըլ-
լալու հարազատ փափաքով եւ դիտաւորութեամբ
Աստուծոյ կը մօտենանք, յայնժամ պատրաստ վի-
ճակի մէջ ենք իրմէ շնորհք եւ օրհնութիւն ըն-
դունելու եւ յայնժամ մեր աղօթքը կ'ըլլայ մեր
սրտին բանաւոր պաշտօնը:

Չմօռնանք Յակոբօսի ըսածը, կը խնդրէք ու
չէք առներ, քանզի չարաչար կը խնդրէք: Դիտ-
նալ պէտք է որ չարաչար խնդրել կայ, որ փո-
խանակ օրհնութեան անէծք կը բերէ: Տէրն մեր
կը կրնէ Եսայիի խօսքերը իր ունկնդիրներուն:
Այս ժողովուրդը միայն չըթուենքներովը զիս կը
պատուէ, բայց իրենց սիրտը հեռացած զատուած
է ինծմէ, ու պարապ տեղը զիս կը պաշտեն: Մենք
յաճախ մեր աղօթքներով կ'ուզենք զԱստուծոյ խա-
բել, բայց Աստուծոյ ծաղր չըլլար: Ես կը հաւա-
տամ որ ի սրտէ զղջացեալ մեղաւոր մը երբեք
ձեռնունայն չի դառնար Աստուծոյ, այսինքն
ան որ կը մօտենայ անոր՝ հաստատ որոշումով
ի բոլոր սրտէ Աստուծոյ կամաց համակերպելու:
անմիջապէս սկսելով մարտնչիլ զինք զիւրաւ պա-
շարող մեղաց դէմ: Չձմարիտ զղջում եւ ապաշ-
խարութիւնը ան է որ մարդ, եթէ արտօնուէր իր
օրրած մեղքերը պահել, չի պիտի ուզէր կրկնել
զանոնք:

Դոհութիւն Աստուծոյ, ինք մեր հաւատոյ բա-
նակութեան չէ որ կը նայի՝ այլ որպիսութեան,
այսինքն թէ հարազատ է ան: Տէրն մեր կ'ըսէ,

Մանանեխի օերմին չափ հաւատքը կարող է դժուարութեանց յաղթել, միայն թէ հարազատ եւ սրտին հաւատքը ըլլայ այն : Երբ Պետրոսի համար եկեղեցին կ'աղօթէր, Աստուած լսեց անոնց ձայնը եւ իր հրեշտակը խրկեց անոնց խնդրքը կատարելու, թէպէտ երբ ազատեալները աղօթողներուն դռան առջեւ երեւցան, անոնք թերեհաւատեցան անոնց իսկութեան մասին, քանզի իրենց հաւատքը տկար եւ անփորձ էր թէպէտ հարազատ : Երբ աղօթքը մատուցանողը օրհնէ է, Աստուծոյ օրհին թելերէն արձագանգ կ'ընդունի աղօթողը : Տեսնու մտքդ դուր եւ անոր արդարութիւնը բաւական է մեզ Աստուծոյ ժառանգ եւ իրեն ժառանգակից ընելու, երբ օրհնալ ի մեզաց հրաժարելու հաստատ որոշումով կը դիմէ անոր, որ մեզ մեղաց գերութենէ ազատելու համար խաչին մահը յանձն առաւ :

Զմմ ըսեր թէ դիւրին գործ է մարմնայն օրհնած եւ ունակութիւն ըրած ցանկութիւններուն եւ մեզ դիւրաւ պաշարող մեղաց դէմ մաքառիլ : Ի հարկէ դժուար է : Առաքեալն իսկ կը խոստովանի թէ հոգին յօժար է, բայց մարմինը տկար : Տէրն մեր կ'ըսէ, Նեղ է ան դուռը ու նեղուացք է ան ճամբան որ դէպ ի կեանք կը տանի : Առաքեալը Եբրայեցոց թուղթին մէջ հաւատացելոց կ'ըսէ, «Դուք տակաւին . . . չափ հակառակ չկեցաք մեղքին » : Արտաքին պարտականութեանց կատարումը դիւրին է բաղդատմամբ ներքին մարդուն Աստուծոյ նուիրման : Արտաքին մարդը բարեկարգել եւ արտաքուստ օրբացնել դիւրին գործ է, բայց մեր ներքին թագուն կիրքերը թողուլ, մեր սրտին բովանդակ ընթացքը բարեփոխել, դժուարինն է : Մենք չենք կարող յաւիտենական կենաց փոխարժէքը մեր որեւէ արժանաւորութեամբ վճարել : Բայց գիտնալու ենք որ անախատ ազատում չկայ մեղքէ : Մենք չենք կարող մեր օրեւիցէ աշխատանք ինքզինքնիս կատարեալ սուրբեր ընել, բայց կրնանք սկսիլ մեր մէջ սրբութեան օէր մշակել, եւ ահա պատրաստ ենք Հոգւոյն Սրբոյ շնորհաց մեր մէջ սկսած գործը կատարելու : Երբ մենք մեր մասը սկսինք, Աստուած զայն կը պահէ ու կ'աճեցնէ :

Տեսնու մերոյ պահանջը խիստ է մեր սրտին խորհուրդներուն սրբութեան նկատմամբ : Կ'ըսէ, Ան որ կնկան կը նայի անոր ցանկանալու համար՝ արդէն շնութիւն գործած է : Ինչ դուռ արմատական խորհուրդներու սրբութեան պահանջ է առ : Մեր օրտին խորհուրդներուն մէջ ինչ փոփոխութիւն պէտք է, Առաքեալը հոգիով մարմինին գործ-

քերը օգաննել կը կոչէ զայն : Դո՛ւրթիւն Աստուծոյ, թէպէտ մարմինէն ծնածը մարմին է, բայց Հոգիէն ծնանիլ մըն ալ կայ : Առանց այսպիսի փոփոխութեան՝ չունինք իրաւունք ինքզինքնիս երկնից ժառանգ համարելու :

Յովաննու երկնից մէջ տեսած սուրբերը գլուխին պսակներ ունէին : Յայտնի է որ երկնից պսակը վարձք է հոգեւոր յաղթանակի : Աստուծոյ որ ճերմակ հանդերձներ հագած են՝ օվ են եւ ուսկից եկան, հարցուց առաքեալը երէցներէն մէկուն : «Աստուծոյ են մեծ նեղութիւններէ եկողները, որ իրենց հանդերձները լուացին, ու զանոնք Դաւանուկին արիւնովը ճերմկեցին », ըսաւ երէցը : Դո՛ւրթիւն Աստուծոյ, որ թէպէտ մեր գործքերը եւ ջանքերը մեզ Ամենասուրբին ճերմակ հանդերձներով երեւցնելու ընթացքին չունին, բայց մեզի ըրած է Դաւանուկին ձեռամբ զանոնք ճերմկեցնելու շնորհը : Մեղքը այնպիսի վատ բան մը է որ մեր Տէրը խաչին գամեց : Թէպէտ նա մեղք չէր գիտեր, բայց մեզի համար մեղք եղաւ, եւ թէպէտ Աստուծոյ անհուն սիրոյ առարկան էր, Աստուած խաչին մահուան մատնեց զայն մեզի համար :

Տէրն մեր կ'ըսէ, Եթէ մանանեխի հատին չափ հաւատք ունենաք, կարող էք լեռները տեղափոխել : Առաքեալը կ'ըսէ, Եթէ ամէն հաւատքը ունենամ եւ օէր չունենամ, ոչինչ եմ : Յովաննէս կ'ըսէ, Դեւերն ալ կը հաւատան եւ կը սարսափին : Ան Աստուած սրտին հարազատ օէրն է միակ միջոցը որ մեզ կ'արժանացնէ Ամենասուրբին օրդեգիր ըլլալու, շնորհիւ Աստուծոյ :

Մեր մեղաւոր ըլլալը չարգելի մեր Աստուծոյ շնորհ ընդունիլը, այլ մեր մեղքերը պահելու թագուն հաճոյք : Զղջացող մեղաւորին կ'ըսէ նա, Եթէ քու մեղքերդ օրդան կարմիրի պէս ըլլան, ձիւնի պէս ճերմակ պիտի ըլլայ : Մեղաւորին մեղաց քանակութիւնը չէ որ Աստուծոյ ընդունելի կամ մերժելի կ'ընէ զայն, այլ անոնց նկատմամբ իր սրտին տրամադրութիւնը եւ իր հարազատ որոշումը ազատուելու մեղքէ :

Վարդապետական ուղղափառութիւնը չէ որ կը փնտռուի, թէպէտ կարեւոր է ուղիղ հայեացք մը տալու Աստուծոյ վրայ, ճանչցնելու Փրկիչը իր իսկութեան մէջ, որ մարդ առաջնորդուի Գրիտոսի քաւութեան դիմել եւ իր հաւատքը հարազատ հաւատոյ ուղղութեան մէջ մտնէ : Պէտք է գիտնալ որ Աստուած պատրաստ չէ մեզ մեղքէ փրկել առանց մեր գործակցութեան : Առաքեալը կ'ըսէ, Ահով եւ դողով ձեր հոգիներուն փրկութիւնը

գործեցէք: Միտքս կու գայ պատմութիւն մը: Պատաւ կին մը ամէն առտու կ'ելլէ, կտաւի ճեղքեցէտն առջեւ կ'անցնի եւ կ'աղօթէ Աստուածածնի որ իր բանին գործին յաջողութիւն տայ: Յետոյ կը սկսի դատարկարանութեամբ ժամանակ անցնել օրն ի բուն: Օրին մէկը Աստուածածին կ'երեւնայ եւ կ'ըսէ. Մայրիկ, դուն կկոցը նետէ որ ես ալ կարող ըլլամ յաջողութիւն տալու: Մեր հոգեւոր փրկութեան տարագը գործելու համար, կկոցը նետել մեզ անկ է: Ապա իրաւունք կ'ունենանք Աստուծոյ օրհնութիւն օգտանել:

Սակայն չմոռնանք որ հարազատ եւ կենդանի հաւատքը լոկ մտքի եւ քրտի մէջ պահուելու գաղափար մը չէ, այլ գործնական կենաց վարիչ օրէնք մը: Յակոբոս կ'ըսէ. Դուն քու հաւատքդ ցուցուր առանց գործի, ես իմ հաւատքս ցուցնեմ իմ գործերէս: Հօսեալ եւս ճշմարիտ է որ ծառը իր պտուղէն կը ճանչցուի: Վատթար պտուղը ծառին վատթարութեան ստորագրէ: Տէրն մեր կ'ըսէ. Անանկ թող լուսաւորէ ձեր լոյսը մարդոց առջին, որ տեսնեն ձեր բարի գործերը եւ փառաւորեն ձեր Հայրը որ երկինքն է: Քրիստոնէական բարեպաշտութիւնը գործնական կենաց մէջ պէտք է երեւնայ իւր նկարագրով: Մեր ներքին մարդը պէտք է այնպիսի վիճակի մէջ պահենք որ մեր գիտակցութեան բարի վկայութիւնը ստանանք: Առաքեալը կ'ըսէ, ձեռք ինքն Հոգին վկայութիւն կու տայ մեր հոգիին հետ, թէ մենք Աստուծոյ որդիք ենք: Պէտք է ջանադիր ըլլանք այս վկայութիւնը ստանալու մէջ անձին մէջ, առանց որոյ չենք կարող Քրիստոնէական մթնոլորտութիւն եւ խաղաղութիւն ստանալ:

Կ. պոլիս

Յ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆ

ՄԱՄԱՅԻՆ ՄԱՀԸ, ԵՐԻՁԱՆ

Երիզայի Հայ Աւետներէն Շաքարճեանց գերազանց Մաման, որ 120 զարուհներ բոլորած էր, փետր. 13ին իւր մահկանացուն կնքեց: Հանգուցեալն երկար տարիներէ ի վեր տեղւոյս Աւետեկեղեցոյն անդամն էր: Հակառակ իւր անուս վիճակին, Աստուծոյ պատուէրներն լաւ ուսումնասիրած, ամէնուն հետ հաշտ կ'ապրէր: Քաղցրաբարոյ, հեզահոգի, եւ խաղաղասէր, քրով ամէնուն օէրն ու համակրանքն շահած էր եւ «Շաքար Մաման» տիտղոսին արժանացած: Իւր տարիքին 40ական թուականներուն մէջ այրի մնալով բազմաթիւ երկօքն դաւակներ Քրիստոնէական կերպով մեծցուցած ու օգտակար եղած էր: Տէր էր շատ մը թոռներու եւ թոռանց թոռնե-

րու: Իւր առողջութիւնը, կայտառութիւնը բնաւ չկորսնցուց, զի իւր բովանդակ կեանքին մէջ ամէն կերպ մոլութիւններէ զերծ ժուժկալութեամբ ապրած էր: Բոլորովին հակապատկերն էր այժմեան կարգ մը կանանց, որք անքաղաքավարութիւն կը սեպեն հարսանեկան եւ այլ տօներու մէջ հեռի մնալ մատուցուած օրկարէն եւ օգելից ըմպելիքէն:

Յ. Գ. ՏՈՒՍՊԱՍԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ

Գեղեցիկ է Բընութիւն,
Զըքնաղ, օրիուն, հաճելի.
Յամաքն, երկինքն անհուն,
Ծովը, բիւրեղ հայելի:
Գեղեցիկ է ծաղկէփունջ
Շուշաններու հոտաւէտ,
Վըճիտ առուին հեղմուսնջ
Ալեակները վէտի վէտ:
Գեղեցիկ է նորահարս,
Աչքեր ծաւի, վարդ այտեր,
Բոսոր չըթներ, ոսկի վարս,
Հրեշտակ զոր Տէրն է օժտեր:
Բայց ամէնէն աւելի
Գեղեցկագոյն, կաթոգին,
Հըրապուրիչ, հաճելի
Է նոր ծընած ջինջ հոգին:
Մանրէներէն սեւ մեղքին
Հուսկ մաքրուած, օտակ քուկին,
Յիսուս, արեամբդ անգին,
Ինչ գեղեցիկ է հոգին:

Ա. Կ. ԿԻՆԼԵՆԿԵԱՆ

Կ. պոլսոյ Հայ Աւետեկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Աւագ Հինգշաբթի օրը, ժամը 3. 30ին (Ը. Թ.) Հաղորդութեան Ս. Խորհուրդը պիտի կատարուի Բերայի Հոլանտական մատրան մէջ: Եղբայրներ եւ քոյրեր օրով կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

ՊԱՐՏԵՁԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐ

Այս ամիս տնկելու համար ամառնային ծաղկի վեց ծրար հունտ, կամ դահլիճեակի (տալիա), կամ թրաշուշանի (կլայէտ), կամ ոսկեծաղկի (քրիզանթէմ, գասըմ չիլէյի), կամ պէկունի (պէդունիա) եւ կամ եղէգի ծրար մը արմատ կը զրգօւի թըլթատարով ամէն անոնց՝ օրանք նամակադրմով վեց դահ. զրկեն սա հասցէին. Etablissement Horticole de Therapia.

(1-13)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Մայրաքաղաք. Բրտվան փաշայի սպանիչները, Հեքքեարիցի էմին կամ Ապտուլլահ, Վանեցի Մէհմետ կամ Էսատ, Վանեցի Ահմետ եւ Պիթլիօցի Ապտուլլահ, ձերբակալուեցան, հարցաքննուելով խոտովանեցան ոճիրը եւ պիտի դատուին ու դատապարտուին: Իսկ առնց զրդիչները, Ալի Շամիլ եւ Ապտիւրրէզազ, ու իրենց մեղսակիցները այլեւայլ տեղեր աքսորուեցան: — Երկրագործական Դրամատունն հրատարակեց 1316 տարւոյ մէկ վիճակագրութիւնը, որմէ կը տեսնուի թէ դրամատունը նոյն տարին ունէր 438 մասնաճիւղ, 659 կուսակալական եւ գաւառական կեդրոններու մէջ: Համագումար դրամագլուխն էր 349,739,897 դահ., այսինքն նախորդ տարուանէն 5 առ հարիւր աւելի: Նոյն տարին 78 674 երկրագործի փոխ տուած էր 50,754,710 դահ., առոր 48,301,780ը անշարժ կալուածի գրաւի դէմ, իսկ 2,452,929ը առնց երաշխաւորութեան: Իր հիմնարկութենէն մինչեւ 1316 տասներկու տարուան մէջ ընդ ամենայն 782,488 երկրագործի փոխ տուած է 690,730,443 դահ.: 339,311 երկրագործներ հատուցած են իրենց պարտքը, 398 355,695 դահ.: Եւ միայն 7,127 երկրագործի ստացուածքը ծախուած է գանձումի համար: 1316ի զուտ հասոյթն է 5,904 941 դահ.: — Մաքսային վերատեսչութեան 321 տարւոյ հասոյթը 1309ի հասոյթէն 39,183,560 դահ. աւելի եղած է: Տէֆթէրհանէի վերատեսչութեան ալ ընդհանուր հասոյթը 1310 տարւոյ հասոյթէն 2,642,254 դահ. աւելի է: — Աւստրիական դեսպանը, որ բացակայ էր արձակուրդով, մայրաքաղաքը վերադարձաւ: — Երկու շաբթի իրիկուն կայս. պալատան մէջ հացկերոյթ տրուեցաւ ի պատիւ Իտալական դեսպանին: Ներկայ էին Մեծ Եպարքոսը, նախարարները, պալատական աւագանին եւ դեսպանատան պաշտօնէութիւնը: — Իտալական թագ պատուանշանի մեծ խաչն ստացաւ Մաքսային Խորհրդի նախագահը, որ Մեծ Եպարքոսին եղբայրն է: — Անցեալ տարի պակաս կշռով 314,912 հաց գրաւուած է մայրաքաղաքի մէջ: — Թղթատարական վարչութիւնը դարձեալ հրատարակեց թղթատարական քարտերու մայրաքաղաքի մէջ ընդունելութեան եւ փոխանակման պայմանները, եւ յիշեցուց թէ զոց նամակ ընդունելու դրութիւն չկայ հոս, հետեւապէս այդ կարգի նամակներ, ինչպէս եւ այն

քարտերը որոնք ծանուցուած պայմաններուն անհամաձայն են, չեն ընդունուիր եւ, եթէ նամակատունները յանձնուած ըլլան առանց պաշտօնեաներուն գիտութեան, ուզուած տեղերը չեն զրկուիր:

Նահանգներ. Շքոտրայի կուսակալ ու հրամանատար անուանուեցաւ Սէլանիկի զինուորական հրամանատար Ֆէրիզ Սալիհ փաշա: — Թիմուրհիտարի մէկ գիւղին մէջ 8 աւագակ եւ ուրիշ տեղ մը 10 աւագակ ձերբակալուած են: — Այալունի Մէհմետը գետը պիտի մաքրուի եւ չրջակայ ձահիճները պիտի ցամքեցուն ձեռնհաս պաշտօնաւորներն ծախքով, եւ յետոյ ցամքած ձահիճներէն գոյացած հողերը վաճառելով պիտի վճարուի նոյն պաշտօնարանին ծախքը: — Պրուսայի կուսակալը չրջաբերականով մը բոլոր իր ստորակարգեալներուն յանձնարարեց ըստ օրինի եւ փութով կարգադրել ժողովրդին գործերն ըստ կայս. հրամանի, եւ յիշեցուց թէ բարեք ծառայողները պիտի վարձատրուին, իսկ հակառակ գործողները օրէնքին տրամադրութիւններուն պիտի ենթարկուին: — Հայֆայի քարափին շինութիւնը աւարտելու մօտ է: Առեւտրական եւ հանրագումար գործերու նախարարութիւնը քարափի ռակացոյցի ու կանոնագրութեան պատճէները զրկած է նոյն քարափը շինող յանձնաժողովին: — Մանասթըրի նահանգին մէջ հանգանակութեան ձեռնարկուած է Հիճազի երկաթուղիին համար: — Տէնիզլիի չրջակայից մէջ բրնձի մշակութեան զարկ մը տալու նպատակով բրնձի արտադրութիւնը գետնախնձորին նման տաք տարի տասանորդէ զերծ կացուցուեցաւ: — Սէլանիկի 321 տարւոյ ներքին ապրանքներու մաքսային ընդհանուր հասոյթը նախորդ տարուանէն 614,365 դահ. աւելի եղած է: — Էտիրնէի հըրկիզեալներէն 800ը իրենց գետիններն առած են եւ շինութեան ձեռնարկելու պատրաստութիւն կը տեսնեն: — Իմպրոս կղզիին եւ Քիլիսի Պահրի (Տարտանէլ) միջեւ նոր հեռագրապարան մը պիտի գետեղուի նուազուրդով: — Մարտ 15/28ին Ատանայի մէջ նոր շուկայի մը բացումը կատարուած է եւ վայիփաշա Զարչընը կոչուած: Շուկան շինուած է տեղւոյն Հայոց Արգարեան վարժարանին կից գետնի մը վրայ իբրեւ հասոյթի աղբիւր: — Ներքին գործերու նախարարութիւնը չրջաբերականով կը ծանուցանէ թէ արգելուած է գիւղերու ձերոց ժողովներուն պաշտօնական կնիքներով հանրագրութիւն զրկել եւ թէ պէտք չէ այդպիսի հանրագրութիւն պատրաստել, զրկել եւ ընդունիլ: Իսկ արդէն տրուած պատուէրներուն

հակառակ եղանակով յիշեալ կնիքները գործածող Ի. մամներ ու Մուխթարներ պաշտօնանկ պիտի ըլլան:

Այլ-այլ. Եգիպտոսի Օսմ. Բոմբէր Ղազի Մուխթար փաշա 10,000 ոսկի նուիրեց Հիճազի երկաթուղիին համար: — Սէլանիկէ կը գրուի թէ հանգուցեալ Սաուլ Մոտիանօի ընտանիքը 600 ոսկի նուիրած է Հրէական որբանոցի մը շինութեան համար: — Պաճարախտի չիճաղեղին պատրաստութիւնը աւելցնելու համար կ'առաջարկուի մանրէ-աբանական ընդարձակ աշխատանոց մը հիմնել, նաեւ ախտավարակ տեղերու մէջ նախնական միջոցները կատարելապէս գործադրել: — Սէլանիկի Դրամատան Ժ. Զ տարեշրջանի գուտ հասոյթն եղած է 693.000 ֆրանք եւ չափաբաժինը պիտի ըլլայ 10: Դրամատան կանոնադրին ալ մէկ բարեփոխմամբ զրամագլուխը մինչեւ 20 միլիոն ֆրանք պիտի ըլլայ փոխանակ 10 միլիոնի: — Շոգենաւային Խտիվիյէ ընկերութիւնը երկաթաթեայ նոր երթեւեկ մը հաստատեց Սէլանիկի, Սիւրիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ: — Բոլոր մաքսատուներուն պատուիրուած է օտար վիճակահանութիւններու տոմսեր պարտնակող ծրարները գրաւել, նաեւ անոնց տէրերէն, վաճառորդներէն եւ գնորդներէն 1-3 ոսկի տուգանք առնել առաջին անգամ եւ 3-10 ոսկի երկրորդ անգամ: — Հոսմի մէջ քիչ օրէն Թղթատարական Միջազգային Ժողով մը պիտի գումարի, ուր կայս. կառավարութեան կողմէ ներկայ պիտի գտնուի Կ. պոլսոյ Թղթատարական ընդհա. նաւ տնօրէն Ֆախրի պէյ: — Լոնտոնի Օսմ. դեսպանատան քարտուղարներէն մին Օսմ. կառավարութիւնը պիտի ներկայացնէ Օգոստ. 5-10ին հոն գումարելի Դպրոցական Առողջապահական համա-ժողովին մէջ: — Աղեքսանդրիայէ կը տեղեկագրուի թէ Կէմէնէի մէջ 6 հոգի բռնուած է Ժանտախտէ եւ 4 հոգի մեռած է: Փետր. 12է մինչեւ Մարտ 15 Աղեքսանդրիոյ մէջ եւ չրջակաները 16 հոգի վարակուած է եւ 12 հոգի մեռած: — Աղեքսանդրիոյ մէջ Պոմպէի կոթողին մօտերը հսկայ սփինքս մը երեւան հանուած է, բաց ի քթէն որ քիչ մը կտորած է, բոլորովին անաղարտ ու գեղեցիկ, եւ պիտի զետեղուի նոյն տեղը շինուելիք պարտէզին մէջ:

Հայ Լուս. Ժող. Էջմիածնի մէջ ի մօտոյ Ժողով մը պիտի գումարի Դէորդեան վարժարանի եւ այլ վարժարաններու ծրագիրներուն բարեփոխման խնդիրը ուսումնասիրելու պաշտօնով: — Կիրակի Բերայի Սբ. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ Պատրիարք Հայրը, երեք արեղաններու գաւազանի արտօնութիւն եւ չորս ուսանողներու ալ օտարկաւա-

գութեան աստիճան տալուն առիթով, քարոզ մը խօսեցաւ եւ, յիշելէ ետեւ թէ Արմաշու Դպրեւանքին մէջ մինչեւ ցարդ 200ի մօտ աշակերտ ուսում առած են՝ օրոնցմէ 30ը կուսակրօն եղան, զգացուց թէ երբեմն առարկութիւն կ'ըլլայ երիտասարդ տարիքի մէջ կուսակրօնութիւն օտանձ. նելու գրութեան դէմ, եւ փորձեց ցոյց տալ թէ այդ առարկութիւնը անտեղի է: Առ այժմ Տ: Շահէ արեղայ Բուժէիհիտարի մէջ պիտի քարոզէ, Տ. Պօակ արեղայ ալ Ալթըմէրմէրի մէջ: — Պատրիարք Հայրը Ակնայ առաջնորդական տեղապահ Տ. Կ. րիւն Վրդ. Իրամայած է անյապաղ մայրաքաղաքս գալ: — Տ. Խորէն Վրդ. Դիմաքօեան Եղգլատի առաջնորդ ընտրուած է, եւ Կիրիկիոյ Կաթողիկոսը Պատրիարք Հօրմէն խնդրած է անօր համար Պէրաթ մը առնելու աշխատիլ: — Երուսաղէմի Պատրիարքը, Բէշլէքի տէր եւ տնօրէնին կոնդակ մը զրկելով իր լուսանկարին հետ, զոված ու գնա. հատած է այն ծառայութիւնները, զորոնք Բէշլէքի տէր եւ տնօրէնը մատուցած է իր հրատարակած գրութիւններով: — Փանշի կը գրուի Փարիզէ թէ տեղւոյն Հայ եկեղեցիին մէջ Պատարազի Ժամուն քանի մը անհաւատներ պաշտօնը խանգարած են: — Կը կարծուի թէ Զատիկի առիթով Երուսաղէմ ուխտի գացողներուն թիւը 900ի պիտի հասնի: — Ազգ. Հիւանդանոցի հականեխա. կան ջերօցը (էթիւվ) հասաւ եւ հիւանդանոց փախադրուեցաւ: — Իզմիրէ կը գրուի Մանգիթի թէ Առաջնորդ Դուրեան Սրբազան, Մեծ Պանոց վերջին կիրակի օրը, Ժողովրդին անակնկալ մը ըրաւ՝ իբրեւ սարկաւազ չապիկ հագնելով եւ օրուան պատարաքիչ տէր հօր սպասաւորելով:

Աւետարանի հրատարակ. Մարտ 31 (Ն. Տ.) Օ. Ո. 100

Տօրէն, Անատոլու կրծք. կը 82-86 դահ., Անգղի. քաղը 39½-40 փր., ըն- 106-109, Բիզոն 42½ ֆր.:
տիր, 42-42½. Լոթիւ, Սլնիկ. 245-250:

Այլ-է: Էսքիշէի գրմա, պարկը 73-74 դահ., Սեւ ծով 155-160:

Օտեռա (Ա) 94-98, (Բ) Սիւեւ, Պալլըքսիք քաղ 58-66 փր.:

83-88, (Գ) 76-79: Թէթիւ, Էնկիւրի-Եղգլատ քաղը 16½-17 դահ.:

Բուրս, Բուրսիք 33 Բուրս, Անատոլու գրմա մա քաղը 7½-7½ դահ.:

Դիւնուր 83 դահ.: Բաթմա, Ատանա քաղը 63-6½ դահ.:

Սուր, 100 քաղը 6½-7 Բաթմա, Գարահիտար, Պա- լլըքսիք 100-104:

Բէշլէք, Եգիպտոս, պար- Դրամալ. Մարտ 23/5 Ապրիլ

Օսմ. Միաց. Օ. Ո. 101 14 Բուժի. Երկթղ. ֆր. 141 50

Մէհիտիյէ 107 38 Նաւթէն 87 18

Մէթալիք 102 10 Գրիմից 50 30

Մանր արծաթ 104 10 Անգղ. ոսկի 109 38

Թուրքիոյ բոլ 90 Մանէթ 8 70

հետեւ այդ խմբակը Ֆրանսական էր, Ֆրանսացիները երեք բաժին պիտի ունենան զրամազլխին մէջ:

Մէջ Բրէտանիա. Գոնթի Արթիւր իշխանը Մարտ 27ին ելաւ Վիքթորիա (Քանատա): Անոր ընծայուած օրալիր ընդունելութեան մէկ դրուագն եղաւ Ճափոնական հիւպատոսին կողմէ գեղեցիկ ծաղկեփունջի մը նուիրումը: Քանատայի խորհրդարանին ատենապետը իշխանին ժամանումը ժողովին ծանուցանելու առիթով բաւ, «Արժանավայել ու ջերմագին ընդունելութիւն մը պիտի գտնէ հաւատարիմ Քանատացիներէն եւ երբ մեր ափերէն մեկնի, իր հետ պիտի տանի յարգանքի եւ օրոյ անկեղծ հաւատարմութեան, որ իր գահակալէն ի վեր այնքան բան ըրաւ օրոյ եւ հաւատարմութեան զգացումներ ներշնչելու համար այս երկրի բոլոր բնակիչներուն սրտին, նաեւ արդարեւ բոլոր բնակիչներուն աոյն մեծ պետութեան, որոնք գերիշխանութիւնը ծանօնալ պարծանք է մեզի Քանատայի մէջ» — Ուէյլսի իշխանը եւ իշխանուհին Մարտ 29ին Գահիրէ ժամանեցին եւ ջերմ ընդունելութիւն մը գտան խորվէն եւ Եգիպտական կառավարութենէն: Գալ երկուշաբթի կը յուսան Աթէնք հասնիլ, բայց ըստ Թայփի հաւանօրէն պիտի չմնան հոն մինչեւ Ողիմպիական խաղերուն ժամանակը: — Լորտերու ժողովը իրեն բողոք ներկայի. Ժողովի այն ընթացքին դէմ, որ անցեալ շաբթու նկարագրուեցաւ այս էջերուն մէջ, 35ի դէմ 170 քուէով որոշեց «արձանագրել իր բարձր գնահատումը այն ծառայութիւններուն, զորոնք Լորտ Միլնըր Բրիտանական գահուն եւ պետութեան մասոյց Հարաւային Աֆրիկէի մէջ»:

Այլապէս. Անցեալ ուրբաթ (Մարտ 30) անակնկալ սա լուրն հասաւ Փարիզ թէ Մարտ 10ի պայթումէն գետնին տակ մնացած հանքագործներուն մէջէն 13 հոգի ազատուած են ողջամբ: Մահամերձներու կը նմանէին անոնք: Իրենց երեսները քեցած էին, մեծ տառապանքի նշաններ կը կրէին եւ իրենց բոլոր յօգուածները կարծրացած էին: Բժիշկները աշխատեցան իւրաքանչիւրին դգալ մը կաթ տալ, զոր կլլելու դժուարութիւն կը կրէին: Ամէնքն ալ իրենց պահպանումը կը պարտէին իրենց նէմի անուն ընկերոջ, որ միւսներուն սիրտ տուած էր անդադար: Իրենց քով գտնուած բոլոր ուտեստն սպառելէ ետեւ տանիքը վեր բռնող փայտերուն կեղեւները կերած էին: Յետոյ իրարմէ չզատուելու համար ձեռք ձեռքի տալով թափառած եւ ախոռ մը գտած էին, ուր քանի մը ճա-

շու բաւելու հափ վարձակ կար: Յետոյ գտած էին մեռած ձիու մը մարմին եւ միւսը կերած: Նախագահ Ֆալիէն Պատուոյ Լեգէոնի խաչը շնորհեց Նէմիի եւ ուրիշի մը, իսկ միւսները ռսկի չբանշան պիտի ստանան: Հանրօգուտ գործերու նախարարը յանձնաժողով մը կազմեց, որ պիտի հետազօտէ աղէտին պատճառը: — Նակագաքիի (Ճափոն) մօտ ածխահանքի մը մէջ օոսկալի պայթում մը տեղի ունեցաւ եւ 230 հոգի մեռան: — Սիլիլիոյ հիւսիսակողմը Ուսթիքա կղզիին մէջ երկրաշարժի սաստիկ ցնցումներ զգացուեցան եւ իտալական կառավարութիւնը այլուր փոխադրեց բոլոր կղզեցիները: — Պաշտօնապէս կը հերքուի սա զրոյցը թէ Պիւլով իշխանը պիտի քաշուի Գերման վարչապետի պաշտօնէն: — Գերմանիոյ Բայրութակը քուէարկեց նաւային այն ծրագիրը, որոն համեմատօտար ջուրերու վրայ գործածուելու համար վեց յաճանաւ պիտի շինուի եւ մարտանաւերուն մեծութիւնը պիտի աւելցուի: Մովային նախարարն ըսաւ թէ իր կարծիքով արդէն իսկ Գերմանիա Ֆրանսականին հաւասար նաւատորմ մը ունի եւ բաղադատարար քիչ ծախքով շինած է զայն: — Էստոնիոյ թագաւորը մեկնելով Պիարիցէ, աւր քանի մը շաբաթ կեցաւ, Մարսիլիա եկաւ: Հոն ն. վեհապետութեան միացաւ Ալեքսանտրա թագուհին եւ երկուքը մէկտեղ իրենց Միջերկրականի պոյոյքը պիտի սկսէին չորեքշաբթի: Օղին գէշութեան պատճառով արքայական զրօսանաւը նաւահանգստին մէջ մնաց մինչեւ հետեւեալ օրը: Թագաւորը կը յուսայ Աթէնք գտնուիլ Ողիմպիական խաղերուն ժամանակ: — Ուաշինկթընէ կը հեռագրուի թէ ինքնազուրկեան Համաժողովը Յուլիսին պիտի գումարի Լահէի մէջ: Ռուս կառավարութեան կողմէ պատրաստուած ծրագրին համաձայն՝ քաղաքական ոչ մէկ խնդիր ինկատ պիտի առնուի: Համաժողովին գործերէն մին պիտի ըլլայ միջազգային խնդիրներու խաղաղաւէտ լուծումը զիւրացնել, ուրիշ մը՝ պատերազմական օրէնքները բարեփոխել թշնամական գործողութիւններու սկզբնաւորութեան եւ չէզոքներու իրաւունքներուն նկատմամբ: — Հունգարիոյ վարչապետ Պաոն Ֆէյէրվարի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Քոչուլի հետ: Կ'ըսուի թէ Հունգարական տագնապին համար լուծում մը առաջարկած է սա հիման վրայ որ Քոչուլեան կուսակցութենէն երեք անգամ գտնուի դաւրձին մէջ եւ նոյն կուսակցութիւնը բանակի հրամաններու լեզուին նկատմամբ իր պահանջումէն հրաժարի:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏԳՐԱԼԵՆ Ա. ՅԱՅԱՐ ԳՕՏԱԶՆԱԼ

Յինճանճըլար Էնգուրու Ամերիկացի խան

ՄԻՍԻՈՆԱՐԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

Մասնաորակէ շէշէալ էինք

Ուշագրութիւն կը հրաւիրուի հետեւեալ Հայե-
րէն եւ Թուրքերէն գիրքերու զեղչեալ գիներուն.

1. Հայերէն	էջ	նախկին գին	արդի գին
Թ. 604 Կամք	314	8 դր.	2. 20
« 633 Սբ. Հոգիին Գործը	172	1 «	20
« 634 Հաւատք	80	1 «	20
« 670 Հենրիկոս	202	Թղթկզմ.	2. 20
« 674 Յովսեփայ Պատմ.ը	154	«	2. 20
« 677 Նամակներ առ Մոնղոս	248	«	2. 20

Ծան. Թ. 632 Պատմական Ապացոյցք Քրիստո-
սի Յարութեան, ձրի Դիմողներուն կը
արուի ձրի բաշխման համար:

2. Թուրքերէն	էջ	նախկին գին	արդի գին
Թ. 763 Հայրապետութիւն	304	3 դր.	1 դր.
« 770 Իլմի Իլահի Թապի (Թղթկզմ.)	221	3. 20	2. 20
« 771 (Խթակազմ)	»	6	4
« 793 Յամիլեալարա Մէքթուպար (Խթակազմ)	325	5	4
« 795 Վախտէլէրէ Մէքթուպար	150	2	1

Ծան. Մասնաոր ուշագրութիւն կը հրաւիրենք
թիւ 830 Կէրի Գալան Մէճուսի անուն պատ-
ուական գիրքին, որ իր արտասովոր առ-
նութեամբը (Թղթկազմ 1. 20 դր., Խ-
թակազմ 4) պէտք է որ մուտ գտնէ ամէն
մէկ տան մէջ:

Դիմել առ Մր. Ու. Ու. Փիթ, Պայպըլ Հաուս,
Կ. պոլիս:

Ծան. կը խնդրուի ուղղուած գիրքերը նշանակել
իրենց յատուկ թիւերով:

ՁՐԻ ՆՈՐ ՏԵՏՐԱԿՆԵՐ

Ճշմարիտ Աստուածը

Հաւատք եւ Խոստովանութիւն

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑ

Ի ՊՐՈՒՍԱ

Փետր. 21է մինչեւ Մարտ 28 մեր ձեռք հա-
սած գրամներուն համագումարն է եղած 3,442
դր. Տիկ. Ո. Չալըզեան 10, Օր. Մ. Շահինեան
10, Պ. Պատմական 40, Փ. Տէօվէթեան Մալա-
թիա 5, Վեր. Վ. Գոգմանեան Շարգըշլա օրց.
108, Մանտա բոսթ 108, Յ. Թէլֆէեան փոխան
ծաղկեփունջի 54, Գերման ամս 14, Ոմն 228.

Վեր. Յ. Տէր Ղաղարեան Տէնէք Մատէն 142,
Միսիս Վոպուս 46, Ս. Մ. Թէլֆէեան 108, Վեր.
Գ. Էօմիւրեան Մուհմուտուն 270, Յ. Մօրծիգեան
Պիլէծիգ օրց. 103, Վեր. Յ. Մելիքեան Ուրֆուս
օրց. 150, Վեր. Գ. Յարութիւնեան Հաճին 145,
Խ. Թէլէրեան Սերվիա 50, Պ. Սիմօնեան Սամսուն
65, Վեր. Գ. Թիւրատեան Զիլէ 50, Տիկին ամս
66 հաց, Վեր. Յ. Երանեան Աֆ. Գարա Հիթար
50, որոյ 20ը Հաճի Մ. Սրմեան, Գ. Զամպադ-
ճեան Կեսարիա օրց. 75, որոյ 40ը Վեր. Յ. Պիւլ-
պիւլեան օրց., Գ. եւ Կ. Ասատուրեան Պալքէ-
օր օրց. եւ նուէր 94, Յ. Փափազեան 30, Վեր.
Ա. Մարգարեան Մուշ 11 անձերէ 61, Մանտա
բոսթ 141, Գ. Գարիկեան Ակն 20, Աղջկան մը
հաճար 20, Վեր. Փ. Իսկէնտէրեան Իզմիտ օրց.
60, Յ. Քիւրքճեան Պարտիզակ 40, Վեր. Ս.
Թովմասեան Հալէպ օրց. 100, Վեր. Գ. Դէորդեան
Ռուսուզ 427, այսինքն, Տիկ. Դէորդեան Փր.
20, Գ. Դէորդեան 4, Ա. Խանաթեան 1, Պ. Յով-
հաննէսեան 3, Վ. Գուլումճեան 20, Ն. Սարեան
3. 50, Գ. Դէորդեան 3, Կ. եւ Կ. Փափազեան
10, Գ. Ռօմուզ 3, Պէտէլեան 50 օանթիմ, Ոմն
1, Ոմն 1, Ոմն 1, Գ. Զ. 1, Ոմն 1, Նազարէթ-
եան 50 օանթիմ, Ա. Ասատուրեան 1, Ոմն 1,
Ոմն 1, Ոմն 1, օրց. 12. 50, Մ. Քէօլ-
եան 10 տափ գրչի ծայր, վաղամեռիկ օր. Քրիս-
թիւնի դրամէն ենիճէ 108, Վեր. Յ. Յ. Եազըճեան
594, Միւսիւ Ժագ Էլմասեան 49 հատոր ընտիր
Անգլ. գրեանք, Ս. Բարունեան 10, Յ. Զիւմրիւթ-
եան ճէրրահ 20, Տիկ. Ա. Պարսամեան 11 քաշ
լուբիա, Հաճի Հաճարճում Սէրայտարեան Կէօլ-
տաղ 94, Ս. Արապեան անդ 20:

Տեղի անձկութեան պատճառաւ օտիպեալ ենք
մանրամասնութիւնք յետաձգել, որոյ համար նե-
րօզութիւն կը խնդրենք: «Հասաթաշ Բարդաշան
Պատմութեան» գիրքը 200 էջ եւ պատկերազարդ
կը վաճառուի ի գին 7½ դր. հասոյթը Որբանոցին
յատկացուած է: Դիմել Մատթէօսեան տպարան,
Պայպլ Հաուս: — Որբանոցին տարեկան Պազարը
Համարձման օրը տեղի կ'ունենայ ըստ սովորու-
թեան: Կը խնդրենք վաճառելի իրեղէններ խրկել
մեզ. չնչին ծախքով մը կրնան ծրարներ խրկուիլ
Թղթատարի միջոցով: — Յատաշիկայ Ս. Զատիկի
առթիւ քաղցր է մեզ յուսալ եկեղեցեաց պահկներու
հասոյթէն կարեւոր գումարներ ընդունիլ: — Բա-
լոր նուիրատու բարերարաց ջերմ չնորհակալու-
թիւններ մատուցանելով կը խնդրենք որ օրացոյցի
հասոյթներ փութով խրկուին առ

Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Պաղարին համար զրկուելիք նուէրները կրնան յանձ-
նուիլ նաեւ Յ. Մատթէոսեան վաճառատունը, Պայպլ Հա-
ուս, Կ. Պոլիս:

ՀՐԴԵՀԻ ԴԵՄ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՕՐԹՇ ՊՐԻԹԻՇ ԷՆՏ ՄԷՐԲԸՆԹԱՅԼ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԱՆԳՂ. Ոսկի 3,000,000
 ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ » » 16,378,771
 ՀԱՍՈՅԹ 1902
 ՏԱՐԻՈՅ » » 3,628,617

ՆՕՐՏՇԸՐՆ ԷՇՈՒՐԸՆՍ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԱՆԳՂ. Ոսկի 3,000,000
 ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ » » 6,227,900
 ՀԱՍՈՅԹ 1902
 ՏԱՐԻՈՅ » » 1,447,400

Ընկերութիւնք իրենց Կ. պոլսոյ միացեալ Գործակալութեան միջոցաւ կը ստանձնեն ամէն կարգի ապահովագրութիւններ ընդդէմ Հրդեհի, աւելի օգտակար եւ աւելի զիւրազնի սակերով քան ուրիշ ամէն ընկերութեանց սակերը, բաղդասաբար այն բացարձակ ապահովութեան՝ զոր կ'ընծայեն իրենց զրամագլխոց մեծութեամբ եւ իրենց պահեստի մթերեալ գումարներուն ստուարութեամբ: Նաեւ իբր ապացոյց իրենց հաստատութեան միայն Հրդեհի ճիւղին համար մինչեւ ցարդ տուժած վնասնին 39,500,000 Անգղ. ոսկին կ'անցնի:

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

“ՄԱՐԻԹԻՄ”

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԱՆԳՂ. ոսկի 500,000

ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ ԱՆԳՂ. ոսկի 140,000

Ընկերութիւնը կ'ապահովագրէ շոգենաւուց եւ առաքաստանաւուց մէջի ապրանքները եւ զրա մածրարները խիստ օգտակար պայմանաւ: Գնոց եւ այլոց վրայ տեղեկութիւն առնուլ ուզողք կը հրաւիրուին դիմել Ղալաթիա Մէհմէտ Ալի փաշա խան, գեանայարկի թիւ 21 եւ 22 սենեակները, առ ԳԱՌՆԻԿ Յ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ, Գործակալ Կ. պոլսոյ վերոյիշեալ երեք ընկերութեանց:

ԼԱՆՔԱՇԻՐ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Դրամագլխոյս 12,000,000 Անգղ. ոսկի

Անգղ. Ապահովագրական Ընկ. հրդեհի եւ կենաց, «ՐՈՅԸԼ» ընկերութեան հետ ձուլուած:

Հրդեհի դէմ կ'ապահովագրէ ամէն տեսակ ստացուածներ քարուկիր եւ փայտաշէն, կարասի եւ ապրանքներ, եւն., եւն.:

ԼԱՆՔԱՇԻՐ Ընկ.ը միշտ նշանաւոր եղած է ամէն վնաս անմիջապէս եւ արդարութեամբ հատուցանելով, իր ահագին զրամագլուխը

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ԱՆԳՂ. ՈՍԿԻ

բացարձակ ապահովութիւն կ'երաշխաւորէ իր ապահովագրեալներուն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻՎԵՐՓՈՒԼ.
 ԼՈՆՏՈՆ.

1 North John St.
 28 Lombard St. E. C.

Փոխ գործակալութիւններ Թուրքիոյ զլխաւոր քաղաքներուն մէջ:

Ընդհանուր գործակալներ ի Կ. պոլիս
 BOND, SELLAR & Co.
 (Պոնտ, Սէլլըր եւ Ընկ.)

4, 5 Բիւչիւք Թիւնէլ խան, Ղալաթիա